

Komu patří mandáty.

Po ortelu volebního soudu nad mandáty pp. Stříbrného a Trnobranského napsalo »Právo lidu« tuto říznou poznámku:

»Pokládáme tyto procesy o záchranu mandátu před rozhodnutím politické strany, která mandát propůjčila, za neslušnost, která by měla z našeho života zmizet. Kdo podepsal revers, že se mandátu vzdá, když mu strana poručí, má jako čestný muž tak učiniti a nechat soudy na pokoji. U nás každý, kdo dostává poslanecký mandát, dostává ho z rukou politické strany, díky její síle, její organizaci, její volební agitaci a celému aparátu volebnímu. Stane se cestami zcela přirozenými, že se někdo ocitne s touto politikou stranou v rozporu pro některou otázku. Pak jest jeho povinností, aby si na straně vymohl toleranci k svému odlišnému hledisku, po případě souhlas při odlišném hlasování v parlamentě, ale odepře-li mu strana souhlas k nastoupení této cesty, pak nezbyvá, než dobrovolně se mandátu vzdáti. U nás snad ještě nikdo, kromě dra Stránského, nenastoupil tuto cestu dobrovolnou a jediné čestnou. Každý běhá k volebnímu soudu, tam chce velikými politickými řečmi dokazovat, že mu poslanecký mandát nemůže býti vzat, třebaže podepsal před zvolením revers, že se mandátu vzdá, když strana tak rozhodne. Je skutečně trapným zjevem v našem politickém světě, ukáže-li se, že každý poslanec, který se dostal do konfliktu se svou stranou, nechce pak uznávat čestného závazku, který potvrdil svým podpisem, a hledá zadní dvířka volebního soudu, aby si pak naříkal na nespravedlnost, když ho těmito zadními dvířky nechťejí do parlamentu pouštět. Praxe volebního soudu je už dnes na tolik známa, že bychom mohli už být na příště těchto trapných divadel ušetřeni.«

Tohle je snad ta jediná věc, ve které se vládní a opoziční strany dokonale shodnou. Zrovna tak řízně, jako nyní »Právo lidu«, psal nedávno i »Venkov«, když byli mandátů zbavováni poslanci Mayer a Hahnreich. V té věci tedy všechny strany (i komunisté, což je malý zázrak), táhnou za jeden provaz, a není to jen vládní záležitost. A táhnou-li všechny politické strany za jeden provaz, můžeme býti jisti, že to vyhrají nad kýmkoliv. Ústava ovšem stanoví, že poslanecký mandát je svobodný a že poslanec od nikoho nesmí přijímat příkazů. Ale ústava je konec konců jen trochu černého na bílém a nemůže sama za sebe bojovat; na-proti tomu je u politických stran nahromaděna všechna skutečná moc. Strany v té věci už proti ústavě ani nepolemisují; nedbají jí prostě; ústava má tu asi tolik moci jako babička v rodině; výkonné výbory stran nedělají mnoho řečí s tou dobrou starou dámou. Tak naprosté nedbání ústavy bylo by sotva možné, kdyby ústava trochu více vyjadřovala skutečné poměry. Ustanovení, že poslanec nesmí přijímat příkazů (tedy ani od své strany) je vzato z jiného světa než z toho, který se u nás vyvinul. Stojí zde tedy na papíře napsané staré právo proti nové skutečnosti, což se v právech leckdy děje; v takových případech nemívají práv-

níci pochyb, jak konflikt dopadne a kdo se na konec ohne.

Nabojovali jsme se věru dost proti tomu vývoji, který z poslanců činí sluzky politických stran a který staví pouhou poslušnost na místo, kde mají být svědomí a rozum. Naše pocity vyjadřuje dost dobře nadpis jedné knížky, která byla napsána o rozsudcích volebního soudu: Mandáty kouzla zbavené. Jestliže nejvyšší požadavek na poslance kladený je poslušnost ke straně, a jestliže všechny vynikající vlastnosti (i mít pravdu) nic neplatí tam, kde této poslušnosti není, pak už s vyššího a tvořivého hlediska nezbyvá v postavení poslancově mnoho lákavého. Je to velmi pečlivé a na nic nezapomínající vyhánění individuality z poslanců, neodvratné snižování parlamentní úrovně. Stokrát jsme říkali tyto věci. Nyní přichází chvíle, kdy uvažujeme, nebijeme-li marně hlavou do zdi. Nemáme moci — a nikdo ji nemá — vynutiti na politických stranách, aby daly poslanci ono postavení, jaké mu patří podle ústavy a podle starého, ale úctyhodného názoru na poslaneckou funkci. Budou pokračovat v degradování poslance na pouhé číslo; všechny — od Němců přes národní demokraty až po komunisty. To je ovšem nemírná přesila.

Ačkoliv si dobře pamatují z klasické politické knihy anglické výrok, že »právo zůstává právem, i když nevíme, jak je zabezpečiti«, přece nemám žádnou zálibu v bití hlavou do zdi, i když to vypadá velmi ušlechtilé. Je snad lépe vzdáti se odporu proti věci nezměnitelné. Pravda jest, že kdo chce dělat politiku, musí se vpravit do skutečných politických poměrů a nikoliv pohybovat se v nějakém vysněném kraji, i když jeho představa by měla pro sebe všechny estetické přednosti. Nebojovali jsme proti tomu, že poslanecký mandát patří ne muži, nýbrž straně, jen proto, že bychom byli toho názoru, že mandát za žádných okolností nesmí patřit straně. Nikoliv toto bylo předmětem našeho odporu, nýbrž ta degradace poslanecké funkce, k níž strana toho užila. Mohlo by nám konec konců býti lhostejno, kdo dá důstojné postavení poslanci a kdo bude jeho rozum a svědomí považovat za dost úctyhodné, aby mu zajistil svobodné jich užívání. Mohlo by celkem být jedno, zajistí-li to ústava nebo strana. Cíl tu rozhoduje, ne cesta. Po tolika zkušenostech je už očitá marnost boj proti názoru, že mandát patří straně. Volební soud spolehlivě vyřkne tento ortel v každém jednotlivém případě. Proti tomu můžeme jen reptat a theoretisovat. Je otázka, zda tím někomu a něčemu pomůžeme. Je marno hájit důstojnost funkce poslanecké tvrzením, že mandát patří muži, ne straně; tím už nehne. Smíříme-li se však s touto skutečností, je snad možno hledat způsoby, jak zajistit důstojné postavení poslancovo uvnitř strany. Ukáže-li se jedna cesta neschůdnou, není zcela moudré stále dychtivě prodlévat na jejím začátku a nehnout se od-tud; snad je to možno zkusit s jinou cestou. Bude-li jednou definitivně rozhodnuto, že mandáty patří straně, možno usilovat o to, aby uvnitř strany byly zaji-

šteny slušné podmienky tohoto vlastníctví. Opakovaným tvrzením, že mandáty jsou osobním vlastníctvím poslanců, politickým stranám zřejmě nic neuděláme; ty mají na své straně nejčestnějšího spojence, volební soud. Tento sbor vždy jim donese zpět každý mandát, který hrozí ulétnout. Tak stojí proti sobě jen dvě tvrzení, z nichž jedno je účinné a druhé neúčinné. Jestliže však se shodneme na tom, že mandáty opravdu patří straně, bylo by možno trvat na tom, aby zákonem byly stanoveny podmínky. Takto patří mandáty stranám stejně, ale bez podmínek.

Třeba nejdříve vyložit, proč dlužno dnešní stav pokládat za nezměnitelný. Přesně řečeno, jistě na tak dlouho nezměnitelný, dokud se u nás bude volit podle poměrného volebního řádu. Nesmíme si myslit, že politické strany jsou zcela bez theoretické opory ve svém odporu proti ustanovení ústavy, která chtěla učinit poslanecký mandát zcela svobodným. Tak jednoduché to není. První na světě zavedli jsme důsledné poměrné zastoupení, a nemáme, kde bychom se poučili na cizích zkušenostech, neuvědomovali jsme si jasně všechny důsledky. Ale vláda stran je prvním z neodvratných důsledků poměrného zastoupení. Jak známo, cílem poměrného volebního řádu je zabezpečiti spravedlivé procentuelní zastoupení všech vrstev, což v praxi dopadne jako procentuelní zastoupení stran. Nikde se tu nic nemluví o jedinci. Někteří mohou tvrdit, že i při poměrném zastoupení volíme jednotlivce. Ale jaká pak volba jednotlivců, když musíme celou kandidátní listinu přijmout nebo zamítnout, když nesmíme jednomu dát přednost před druhým, ani nikoho škrtnout, ani nikoho posunout do předu? Daleko spíše je pravdou, že v tomto systému volíme strany, a tuto pravdu nyní pevně drží politické strany a volební soud, a nikdo jim ji nevyrvé. V poměrném zastoupení hraje strana nesmírně větší roli než při většinových volbách, kdy v každém okrese stojí tvář v tvář jedinec proti jedinci. Je účelem poměrného zastoupení, aby strana byla spravedlivě zastoupena podle procenta hlasů, které pro ni bylo odevzdáno. Jestliže potom jeden nebo více poslanců rozejde se se stranou, neubíraly by mandáty, které oni odnesou, straně ono procentuelní zastoupení, jež jí volební řád chtěl zajištit? Tady je podstata otázky: připustíte-li, že poměrný volební řád zajišťuje stranám procentuelní zastoupení (a je těžko to nepřipustit, poněvadž je to výslovným jeho účelem), musíte připustit, že strany cítí se proti právu zkráceny, když jim ten nebo onen odpa-lík odnese mandát, třeba dokonce k nějaké straně jiné. Poměrné volební zastoupení dělá hlavními, skutečnými kandidáty strany, ne jednotlivce. Tento důvod mají tedy politické strany nesporně pro sebe, činí-li si nárok na panství nad mandáty.

Je velký rozdíl mezi poměrnými a většinovými volbami, pokud se týká nároků, které si poslanec může činit na svůj mandát. Musíme připustit, že nároky ty se menší, čím více se vzdalujeme voleb, v nichž v každém okrese stojí muž proti muži, a čím více se blížíme zásadě poměrného zastoupení, kde v celých župách stojí proti sobě dlouhé, jednotné kandidátní listiny. Při většinových volbách každý osobně musí bojovat o svůj mandát; jeho úspěch je jeho úspěch; nese i risiko propadnutí; populární osoba může v tom nebo onom okrese kandidovati samostatně a vůbec se nestarat o spojení s nějakou stranou: vyhraje-li, je to klasický pří-

pad, kdy mandát patří jedinci, ne straně. O nutnosti toho, aby mandát byl svobodný, dovedou nejnadhšeněji a nejpřesvědčivěji promlouvat Angličané. Pro svobodu mandátu nalézají krásná slova ne pouze angličtí konservativci, ale i vůdce dělnické strany. Macdonald praví o této věci:

poslanec a vláda nejsou jen služebníci, kteří mají plnit vůli voličstva; poslanec není jen gramofon, ač by se to shodovalo s ideálem Rousseauovým; vyjadřuje vlastní úsudek; zastupuje společnost, není pouhým poslem většiny; má odpovědnost vůči celku; vědomí a přesvědčení nikdy nemohou býti vzaty poslanci a vtačeny do těsných mezí plnomocenství; poslanec má správně chápati státní život, brániti nespravedlnosti; k tomu se nehodí pouhý zmocněnec, nýbrž jen muž odpovědný za svůj charakter a svou inteligenci; lid ovšem musí schváliti obecně jeho zásady, ale nemůže vésti jeho ruku a ústa.

Že takto může mluvit dělnický poslanec, to patří k příjemnostem anglického života, které Anglii ze srdce závidíme. Naše sympatie jdou ovšem s tímto pojetím poslanecké funkce, ne s tím, které nám vnucují naše strany. V slovech Macdonaldových obráží se však netoliko starobylý anglický individualismus, který také do budoucnosti hezky dlouho potrvá, nýbrž i charakteristické poměry voleb většinových, boje muže proti muži v jednom okrese. Jasně si to můžeme uvědomit na projevu, který o této věci učinil v kterémsi anketě Wickham Steed: příslušnost ke straně, pravil, nesmí vylučovat povinnosti vůči celku; udělení mandátu je generální projev důvěry jednomu člověku; poslanec je odpověden nejen svým voličům, ale i voličům jiných stran v okrese a národě. Bohužel, tato ušlechtilá slova, s nimiž opět plně sympatisujeme, vyjadřují více okolností při volbách většinových než při poměrných. Udělení mandátu zajisté může býti při většinových volbách pokládáno za generální projev důvěry jednomu člověku, neboť zde voliči opravdu odevzdávají své hlasy jen pro jednoho muže; při poměrných volbách hlasují pro sáhodlouhou kandidátní listinu, na níž je muž jen jedním číslem ze sta; nelze tu tedy mluvit o generálním projevu důvěry pro jednoho muže. Celá řada okolností činí osobní právo poslancovo na mandát daleko větší při většinových volbách než při poměrných. Zmíníme se o dvou nejdůležitějších. Stojí-li v okrese proti sobě několik jednotlivců, mohou voliči mezi nimi vybrati si nejlepšího člověka a mohou věnovati svou důvěru jemu, i když by ji nevěnovali straně, k níž on patří; při takových volbách se stává, že někteří voliči, zlákáni vynikající osobností nebo mužem, jehož počestnost je populární, volí raději tohoto než nějakého bezvýznamného nebo nesympatického kandidáta vlastní strany. V takovém případě mnoho hlasů, jimiž kandidát byl zvolen, patří osobně jemu, nikoliv straně, která by je nedostala, a právo strany na mandát je daleko menší než při poměrných volbách, kdy se nemůžete rozhodovat pro žádnou jednotlivou osobnost, nýbrž musíte pozřít celou kandidátní listinu i s chlupy, jména dobrá i špatná, ta, za kterými byste chtěli jít kus cesty, i ta, která si ošklivíte. Při poměrných volbách dostane kandidát, vzhledem k tomu, že je jen jedním číslem z mnoha, hlasy toliko těch lidí, kteří chtějí projevit důvěru straně; ale při většinových volbách dostává i hlasy příslušníků jiných stran. To je zcela jasné při užší volbě: z kandidátů zůstanou proti sobě jen dva,

kteří získali nejvíce hlasů; i voliči ostatních stran, jejichž kandidáti se nedostali do užší volby, musí se rozhodnout pro jednoho z těch dvou; rozhodnou se nepochybně pro toho, který je jim sympatičtější. O takovém kandidátu pak, který vyšel vítězně z užší volby, je naprosto jasno, že nebyl zvolen pouze hlasy svých straníků; není za zvolení zavázán pouze své straně; není v parlamentě toliko zástupcem své strany, nýbrž i těch, kteří mu v užší volbě věnovali svou důvěru; strana sama nedovedla prosadit jeho zvolení a nemá tedy práva na jeho mandát. Tu pak, jak praví Steed, poslanec není odpověden jen voličům své strany, nýbrž i voličům jiných stran v okrese. Poměrné zastoupení, při němž volí se strany, nikoliv jedinci, oslabuje tedy u poslance pocit odpovědnosti vůči celku i poskytuje mnoho důvodů, pro něž mandát může být pokládán v první řadě za majetek strany. Zdá se, že v Anglii se také tak na poměrný volební řád dívají. Soudí, že při poměrných volbách není poslanec více než zástupcem jedné strany. V téže anketě pravil aspoň Wickham Steed: jsem odpůrcem poměrného zastoupení; v Anglii zástupci poměrného volebního zastoupení nikdy nic vážného nedosáhli; snad důvodem je zdravý instinkt, že poslanec má být důvěrníkem všech voličů svého okresu a nikoliv pouze zástupcem své strany. Tak tedy dívají se v Anglii na důsledky poměrného zastoupení: poněvadž voleny jsou strany, nikoliv muži, není poslanec více než zástupce strany. Není-li však více než zástupce strany, nepatří jeho mandát vlastně straně?

Byť bychom tedy sebe více záviděli Angličanům, že si mohou dovolit takový hezký a povznášející názor na poslance, nemůžeme neuznat, že poměry u nás jsou jiné. Musíme dále, chceme-li myslit reálně, pochopit, že politické strany dobrovolně nevzdají se ničeho z toho, čeho se zmocnily. Vázané listiny a důsledky poměrného volebního řádu značně omezují osobní nároky poslancovy na mandát. Neboť kde se volí podle tohoto způsobu, tam jest komukoliv těžko dokázat, že byl volen on sám a nikoliv strana, že hlasy patří jemu a že si s nimi může dělat co chce. Kdyby někdo zamýšlel vážný boj za svobodu poslaneckého mandátu, musil by začít s kladením podkopů pod poměrný volební řád, při němž skutečnými kandidáty jsou strany, nikoliv jednotlivci. Nelze popřít, že »Právo lidu« říká kus pravdy, praví-li (v citátu, který jsme uvedli na začátku): »U nás každý, kdo dostává poslanecký mandát, dostává jej z rukou strany, díky její síle, její organizaci, její volební agitaci a celému aparátu volebnímu.« Jsou snad někteří muži, kteří by se dovedli probít bez toho všeho; ale jsou-li, pak jsou to výjimky. V celku úsilí jednotlivcov málo znamená proti zdokonalenému a všude pronikajícímu aparátu stran. Viděli jsme několikrát, jak politikové, odpadnuvší ze své strany, rychle vadnuli a vyhasínali, rychle ztratili na formátu. Takový případ byl p. Prášek, takový případ byl i p. Stříbrný. Podíváme-li se na průměr našich poslanců, sotva budeme tak stateční a tak necitliví k pravdě, abychom řekli, že většina z nich byla by schopna dobýt mandát z vlastních sil. Naopak, většina jich je majitelem mandátu jen proto, že projevila ochotu dělat poslušný přívěsek strany a dopustila vložení obojku na svůj krk. Bylo by chybou, dívat se na věc příliš ideálně a vidět všechno dobré jen v poslanci a všechno špatné jen ve straně. Svobodný mandát má, jako všechno na světě, své dobré i své

špatné stránky. Pro naprostou svobodu mandátu za všech okolností bude pravděpodobně jen ten, kdo velmi optimisticky nazírá na poslancovo svědomí, jeho rozum a povahu, kdo je přesvědčen, že poslanec, ponechán sám sobě, ve všech okolnostech bude jednati nejmoudřeji a nejspravedlivěji. Není to ovšem pravda. Mnozí poslanci mají ještě demagogičtější sklony než jejich strana; mnozí by brali ještě daleko méně ohledu na státní zájmy než strana, která volky nevolky je nucena k odpovědnosti. V našich poměrech zejména na počátku mandátu úplně svobodné by byly sváděly k bezuzdné demagogii; viděli jsme, že ten nebo onen poslanec, který zastupoval stav, přijímající od státu peníze, s lehkým srdcem přenášel se přes otázku rovnováhy státních financí; právě tak poslanci, kteří zastupovali vrstvy, platící daně. V takových případech musila je několikrát strana přinutit k uznání státních nutností. Ve straně je odpovědnost rozdělena, voliči nemohou se rozkatit na jediného muže: to má dobrý vliv, když je třeba učiniti něco nutného, ale nepopulárního.

To však jsou vedlejší věci, a někdy bývá lepší poslanec, někdy strana. Hlavní jest, že naše politické strany čerpají z poměrného volebního práva dosti důvodů, aby si osobovaly právo na vlastnictví mandátů, a že se toho práva nevzdají. Jsou v tom podporovány i státoprávní vědou: profesor Weyr na př. vidí v imperativním mandátu logický důsledek poměrného zastoupení, ač nevidíme, zda se z toho těší či toho lituje. Konstatuje to prostě. Ani jeho učitel Kelsen se nehrozí názoru, že mandáty mají patřit straně. Říká dokonce, že by z toho mohlo vzniknout leccos dobrého. Praví: Kdyby strany byly zákonem organizovány, nestálo by nic v cestě, dáti právo odvolání poslance straně, která se stala částí ústavy; pak by se také straně mohlo ponechat právo, aby neposílala do parlamentu vždy určité poslance, kteří musí rozhodovati o věcech, kterým nerozumějí, ale aby podle potřeby a thematic v každém případě delegovala jiné odborníky v tom počtu poslanců, který jí připadl. — Pochybujeme ovšem, že by politické strany hořely touhou využití své vlády nad mandáty právě k takovýmto cílům. Mají obyčejně jiné starosti.

Nynější stav, způsobený tím, že mandáty patří straně, nestojí ovšem za mnoho, podíváme-li se na výsledky v parlamentě. Patří-li mandát straně, nikoliv poslanci, pak ovšem je marno snažit se o něčem přesvědčovat poslance, neboť musí hlasovat podle usnesení strany. To znamená hlasovat někdy proti lepšímu přesvědčení. Z parlamentu zcela vymizelo »ovzduší volného rokování.« Poslanec není už dlužen voličům: svůj rozum; je dlužen straně jeden hlas, a tento dluh se nemilosrdně vymáhá. Volný poslanec, který ve sněmovně hlasuje podle svého rozumu, je věc minulosti. K hlasování dostavují se lidé svázaní na rukou i na nohou.

Tento stav je tedy jistě velmi neideální. Otázkou je však, pomůže-li, budeme-li popírat, že mandáty patří straně. Tato věc bude rozhodnuta proti ústavě mocí a důvody, které strany pro sebe nasbírají z důsledků poměrného volebního řádu. Ustanovení ústavy, která prostě opsala svou theorii o svobodném poslanci z ústav zemí, kde nemají poměrného zastoupení, hodí se opravdu do našich poměrů jako pěst na oko. Naše ústava zakazuje poslanci od kohokoliv přijímatí příkazy, a

volební soud zbavuje mandátu toho, kdo nepřijal příkazu od strany. To je chaos. Lépe by bylo, kdybychom se všichni dohodli jíti tím nebo oním směrem. Pak můžeme snad nějakým jiným způsobem pečovatí o zajištění toho, co na funkci poslanecké pokládáme za cenné.

Snad by v mnohém pomohlo, kdyby strany byly uzákoněny, jak navrhuje prof. Weyr. Dnes výkonný výbor strany kandidáty prostě jmenuje; kdyby strany byly pojaty do zákona, bylo by snad možno i stanovití zákonem, že kandidáti musí býti uvnitř strany volení. V takovém případě mohl by se kandidát členstvem volený více pokládati za individuálně zvoleného než dnes, kdy je prostě výkonným výborem napsán křídou na tabuli. Bylo by možno zákonem stanovití i důstojné podmínky, za nichž je možno poslance zbavití mandátu. Dnešní nevyjasněný stav ničemu nezabrání a nikomu neprospívá. Bylo by — dejme tomu — možno stanovití, že poslanec ztrácí mandát teprve tehdy, když třikrát hlasuje proti usnesení strany.

Pro dnešní poměry je možno říci tolik: kdo má na poslaneckou funkci svobodnější názor než strany, a kdo chce tento názor uplatnit, nechť nepodepisuje revers poslušnosti, který se mu k podepsání předkládá, a nechť svede rozhodnou bitvu hned na začátku. Jestliže však revers podepsal, je zbytečno pouštětí se do marných sporů před volebním soudem. Co se říká před volebním soudem, mělo se říci už před výkonným výborem, když nastrkoval revers k podpisu. Kdo trvá na volnosti, nemá podepisovat revers, kterým se volnosti zříká.

Panství stran nad mandáty je jeden z případů, kdy praxe přerostla teorií. Vzrůst významu stran v politickém moderním životě není dosud theoreticky a právnicky nijak zhodnocen. Vláda stran — to bude velkým thematem budoucnosti. Je úkolem liberálního smýšlení hledati, jak odvrátiti škody, které může míti vláda stran nad jedinci, kulturou a státní administrativou. Je starou anglosaskou politickou moudrostí, že svoboda může býti zajištěna jen systémem brzd a protivah: každý mocenský činitel musí míti proti sobě něco, co ho poněkud drží v šachu. Je třeba vynaléztí nějaké brzdy a protiváhy i proti politickým stranám. Neboť se zdá, že jdeme do věku panství politických stran, nejsme-li totiž v něm už až po uši.

Ferd. Peroutka.

POZNÁMKY

Hodí se řády do demokracie?

Novinami prošla zpráva, že ministerská rada usnesla se předložití sněmovně osnovu zákona, který u nás zase zavede řády. Poněvadž je to krok nazpět od revolučního zákonodárství (r. 1918 byly řády zrušeny), můžeme věřit, že se na tom ministerská rada opravdu usnesla. Není to u této vlády ani první ani poslední krok toho druhu. Tohle by ovšem byl ústup, ve kterém nemůžeme spatřovat žádné neštěstí. Měli bychom se vůbec zbavit mystické hrůzy ze slůvek »krok nazpět«. Nejlépe je starati se o to, je-li nějaká věc správná nebo nesprávná a ne o to, je-li to »krok nazpět« nebo »krok dopředu«. Taková slůvka často matou a odvádějí pozornost od podstaty věci. Dostane-li se někdo na kraj propasti, za-

chová se docela rozumně, učiní-li krok nazpět. V tomto případě ovšem nejde o žádnou velkou věc. Zabývali jsme se zde nedávno tím, že dnešní koalice opět zavádí dva sváteční dny o Vánocích, Velikonocích a Letnicích, které koalice dřívější zrušila. Řekli jsme, že je zrušila z protikatolického pedantství. Řády zase byly zrušeny z pedantství demokratického. Pedant je bytost, která se v životě dovede držet jen tuhých formulek a pro vlastní rytmus života nemá pochopení. Na příklad: když rovnost, tak rovnost; řády odporují rovnosti, tedy se zakazují. Některé pokrokové časopisy také již protestovaly proti úmyslu ministerské rady a vyličily dojemnými slovy, kterak demokracie bude plakat v koutku, až někteří lidé mezi námi budou chodit s řády na prsou. Zrušení řádů prý značně napomáhá výchově k demokracii. Ale pravda je, že zrušení řádů jen tehdy napomáhá výchově k demokracii, když řády se udělují nedemokraticky, když někteří lidé se takřka už rodí s řády na prsou, jako někteří se už rodili jako důstojníci toho nebo onoho pluku. Může však být velký rozdíl mezi způsobem, jakým řády rozdílí monarchie a jakým demokracie. Monarchie ověšovala řády své oddané staré byrokratické idioty, šlechtice (často z žádného jiného důvodu než z toho, že se narodili) a toho nebo onoho člověka, který měl hodně peněz a roupy a byl ochoten za tretu z plechu zaplatit. Takoví muži si kupovali zásluhy, jako několik století před tím si kupovali odpustky. Demokratické rozdílí řádů by mohlo vypadat zcela jinak. Jsou tři možnosti: udílet řády falešně; udílet je správně; neudílet je vůbec. Z těchto možností třeba si i pro demokracii výše cenit správného udílení řádů než zrušení jich, ačkoliv ovšem zrušení je lehčí. Řády jsou nedemokratické jen tehdy, když se udílejí nedemokraticky. V zrušení řádů vidí stav demokracii nejvíce odpovídající jen ten, kdo si nedovede představit demokracii jinak, než že jeden bude zrovna takový jako druhý; podle tohoto výstředního názoru je lépe zrušit zásluhy než připustit nějakou nerovnost. Nevěříme, že by toto byl nejčinnější názor na demokracii. Co má demokracie zajistit, jest stejná příležitost pro všechny; jestliže to jeden se stejnou příležitostí přivede dál než druhý, pak už nemůže být starostí správně pochopené demokracie, aby se snažila setřít rozdíl mezi nimi a hlavy zase srovnat do jedné roviny. (Nechce-li býti demokracie nehybným rybníkem kaprů, je její povinností podporovat cnosti, zásluhy a snahu do výše; pomůže-li to něco, tedy má ji podporovat třeba i řády a fanfárami. Dovedou-li viditelná znamení v lidech vzbuzovati dobré snažení, byla by demokracie pošetilá, kdyby se takových znamení vzdávala. Je spíše nemorální než morální, zakazuje-li se odměnit zásluhu veřejným uznáním. Lidé mají býti vyznamenáni za dobré činy — není nikterak třeba, aby právě demokracie se rozloučila s tímto zvykem. Dosaďní zákon dovoloval udělovat vyznamenání jen vojákům za statečnost před nepřitelem. Sněsla-li demokracie veřejné uznání vojenských cností, tím spíše by měla snéstí veřejné uznání cností občanských. Jaká tajemná škoda mohla by plynout pro demokracii z toho, zavěsí-li se viditelné pochvalné znamení na prsa lékaře, který bez bázně a obětavě vykonával svou povinnost v době infekce, na prsa muže, který zachránil život svým bližním, zřízence, který vynikl ve své povinnosti, ženě, která dala svou zdravou krev, aby jí lékaři mohli vsádknout do žil někoho, kdo jí potřebuje, služky, která zachránila dítě jí svěřené, vynálezce, který uspořil lidem ošklivou a nebezpečnou práci? Cokoliv správného může býti řečeno o demokracii, nemůže to odporovat uznání zásluh. Jen jedno naladění mysli tomu odporuje: fanatické rovnostářství. Monarchie falešně vyznamenávala lidi, kteří se nijak nezasloužili. Ale to ještě nemůže být důvodem, aby demokracie nevyznamenávala lidi, kteří se opravdu zasloužili. Právě

s demokratického hlediska nic by nás nemohlo naplnit takovým uspokojením, jako řád, pověšený na bluzu služky nebo halenu dělníka.

Má-li dnešní vláda s řády nějaké jiné úmysly, pak by ovšem bylo lépe, kdyby je nezaváděla. Po zkušenostech, které máme se zpolitizováním všeho, tedy i zásluh, nemůžeme být bez obav. Řády byly by dokonce něco nemorálního, kdyby měly být částí kořisti politických stran a byly vyhrazeny lidem, kteří se nevyznamenali ničím jiným než službami partaji, kdyby křížek na prsou byl ideálním přídávkem k zbytkovému statku, kdyby každý normální politik, když si odslouží řadu let, měl naději na vyznamenání. Vláda může udělati z řádů buď nicotnou tretu z plechu nebo opravdové povzbuzení dobrých vlastností; něco, co nosit je ctí, nebo něco, na co rozumný člověk kašle. Kdyby vláda dělala z řádů to, co už dělá z čestných doktorátů, část politické kořisti, pak zbývá demokracii jediná obrana: učinit vyznamenaným jejich řády po řádně trpkými. Této obrany bychom ovšem vydatně užívali.

Na adresu soudních zpravodajů.

Dr. Klepetář a jeho společníci učinili ze soudních zpravodajů rázom lidí velmi důležité, dodavatele duševní potrawy pro statisíce čtenářů ráno, v poledne i večer. Tato potrava bývá však mnohdy velmi chatrně připravena. Člověk, kterého jeho povolání postavilo do soudní síně, měl by se alespoň povšechně obeznámiti se zákony, které v této síni panují a o nichž slyší mluvit od rána do večera. Bohužel v tomto směru vykazují referáty »ze soudní síně« nedostatky tak trapné, že je těžko o nich se nezmíniti. Jsou často důkazem, že pisatelé jsou španělskou vesnici i pojmy základní a všeobecné, nemluvic ani o pojmech, které jen trochu zavánějí odborně-právně.

Jeden z největších pražských deníků, který se pyšní solidní tradicí a účtyhodnou číslicí nákladu, vyslovil ve svém nedělním referátu o Michálkově procesu nelibost nad tím, že při výslechu svědka X. byly kladeny otázky, týkající se jeho minulosti, což prý by se nemělo opakovati. Referent ještě dodal, že prý by podobné jednání mohlo svědky zastrašiti a že by se příště mohli třeba vzdáti ze strachu před ostudou v novinách svědectví, jež může zachrániti leckdy nevinného a vinného usvědčiti. Pan referent by musil na vysoké škole žurnalistické dostati ze »soudní síně« pětku. Dal na jevo, že mu — stejně jako značné části naší veřejnosti — není nic známo o tom, že existuje povinnost občanská vydati svědectví, povinnost vynutitelná i tresty na svobodě. Případy, kdy je možno vzdáti se svědectví, jsou zákonem velice podrobně stanoveny, a dočetl by se o tom p. zpravodaj v §§ 150 a násl. trest. řádu; jinak ve všech učebnicích občanské nauky pro školy občanské i střední. Pokud pak jde o věc samu, totiž o vyloučení dotazů na svědky stran jejich minulosti, je nabízený recept příliš jednoduchý, neboť to, co by se v jednom případě jevilo jako ochrana slušného svědka, vypadlo by v jiném jako privilegium pro hňupy, jejichž věrohodnost by pak vůbec dobře možno zviklati. Za zmínku by dále stálo, že v téže době si jiný zpravodaj zásadně pleť policejního komisaře s vyšetřujícím soudcem. Stejně spletenou věcí pro soudní referenty (a vlastně pro naše žurnalisty vůbec) je otázka nejvyšších stolic soudních v našem státě. Je až dojemné, jakou ohromnou náklonnost projevují naši novináři k nejvyššímu správnímu soudu. Tato instance požívá u nich jakési zásadní vážnosti a adresují jí proto s oblibou veškeré opravné prostředky, o kterých se má dle jejich názorů rozhodovati skutečně definitivně, bez ohledu na to, o jakou věc jde. Nejvyšší soud v Brně je v tomto ohledu úzasně přezírán. Snad je to tím, že tento nejvyšší tribunál je v Brně, ačkoliv jinak veškerý téměř náš tisk urputně trvá na tom, že jest v Praze. Také otázka opravných prostředků jest pro naše referenty věcí

velmi podřadnou, a nerozlišují zásadně mezi odvoláním, zmatečnými stížnostmi, rekusem a pod. Četl jsem dokonce nedávno, že právní zástupce jakéhosi nešťastníka, který svůj přestupkový spor prohrál u odvolací (tedy konečné) instance, sdělil zástupcům tisku, že prý se jeho mandant s rozsudkem nespokojí a že podá odvolání... a rozumí se že k nejvyššímu správnímu soudu. Ježto tento opravný prostředek byl pro všechny právníky senační novinkou, zeptal jsem se příležitostně onoho právního zástupce, jak to hodlá navléknouti, a dostalo se mi vysvětlení, že se vzhledem k mimořádnému rázu případu v rozhovoru se soudním zpravodajem zmínil o možnosti pokusu o zmatečnou stížnost pro zachování zákona. Referentu byla ovšem věc poněkud neobvyklou a tak pro zjednodušení pojmů přešel zmatečnou stížnost pro zachování zákona na odvolání a hajdy s tím k zamilovanému nejvyššímu správnímu soudu.

Spěchám však zdůrazniti, že výtky nepatří všem. Jsou mezi soudními zpravodaji, kteří by mohli na místě skládati rigorosa, Než výjimka potvrzuje pravidlo.

Dr. Dr.

Potíže s domácími autory.

má Národní divadlo v Praze nejenom proto, že často s jejich kusy nepříjde na svůj účet, nýbrž proto, že se pomalu stává zvykem, že po eventuálním neúspěchu podá domácí autor na divadlo žalobu. To už udělal Arno Dvořák, potom F. X. Šalda a nyní Jan Bartoš. Kdybychom byli divadelní správou, soudili bychom, že se stává velmi nebezpečnou věcí hrát domácí autory, protože z toho ke všemu ještě koukají soudy buď proto, že dle mínění autora bylo provedení zvrzané, nebo že dle mínění autorova měl být kus hrán častěji, čili prostě, že kus měl mít úspěch. Patrně bude divadlo moci přijímat české kusy jenom na revers, že autor nehodlá divadlo žalovat za provinění, že jeho kus přijalo.

F.

Smrt herečky.

Nepěstujeme v tomto listě nekrologů. Ale smrt Xeny Longenové vrhá ostré světlo na poměry v našich divadlech, které jsou na hony vzdáleny zásadě: volnou cestu zdatným! V Xeně Longenové bylo více talentu než v devadesáti procentech hereček, které máme čest viděti na hlavních scénách. Tento talent měl jednu vadu: byl bez protekce. Herečky, podporované tím nebo oním vlivným mužem, divadelní ředitel, kteří si to nechťeli rozházeti s nějakou vzácnou osobností, jež přetěžovala někoho jiného, uzavřeli se v hradbách divadla před touto herečkou, a ona konečně klesla před branami. Má-li bankovní ředitel dceru, která si chce zahrát, nebo nějaký politik milenku, ukáže se, že cesty jsou volné. Xena Longenová se marně bila jako motýl o osvětlené okno. Vědomí beznaděje, že nedostane se už k tomu, k čemu cítila se narozena každým nervem, vyvrcholilo její tragedií. Citujeme několik úryvků z jejích dopisů:

»... prosím Vás, já chci do Prahy, já chci pracovat... Prosím Vás, řekněte X., at to se mnou zkusí, ale hned — nebo radši umřu. Mluvím vážně, nemám nic jiného než divadlo, nenechte mě takhle živořit...«

»Moje všechny pokusy dostat se k nějakému divadlu ztroskotaly... Pěkně Vás prosím, jste mojí jedinou nadějí, jsem v hrozně situaci, v starosti o zítřek a bez naděje na něco. Budu sice tyto dny vystupovat ve Varieté — ale ta práce je mně tak odporná, dělám to jen z nouze. Nenávídím už tyhle tingl-tangly, které mě oloupily o nervy a o zdraví... Věřte, že si připadám jako nepouštěnější tvor... Dnes už ani nevěřím, že se někde chytну — a přece snad umím alespoň co ty druhé... Neopouštějte mě, já už nemohu dál, jsem tak uštvaná...«

»Věřte, nezachráníte-li mne, nevím, co ze mne bude...«

Pomozte mi, já bych chtěla ještě udělat na jevišti tolik krásných věcí . . . Těším se na práci, víc Vám nemohu říci!»

»Jsem herecké dítě, které prodělalo od mládí u divadla bídu — a není to hanba, že jen proto, že nemám protekci, odpírá se mi příležitost ukázat se? . . . Mám čekat v zakouřených místnostech na smrt vážené kolegyně, čekat, až se připravím v těch lidomornách o zdraví a hlas?»

Ale systém se ukázal odolným vůči všem domluvám. Systém protekce na divadlech shlíží nad hrobem Xeny Longenové do tváře své mrtvé oběti.

Úřední akt.

Malý státní úřad na venkově v Čechách se přestěhoval do nových místností, a majitel domu se nabídl, že dá zavést elektrické osvětlení. Učinil tak k potěše úředníků i obecnstva, ale vyskytla se veliká obtíž. Zjistilo se, že roční výdaj na elektrické osvětlení činí o 11 Kč, slovy jedenáct Kč více než dosavadní osvětlování petrolejem.

Přednosta nechtěl dopláčet a napsal o tom svému nadřízenému úřadu, který záležitost úředně projednal a rozdíl povolil. Vypadalo by to velmi jednoduše a pěkně, kdyby to »úřední projednání a povolení« se nedělo spisem o 51 stránkách formátu kancelářského papíru a kdyby na něm nebylo celkem podepsáno:

- 28 právníků,
- 6 inženýrů,
- 12 účetních úředníků,
- 9 výkonných úředníků,
- 41 kancelářských sil,
- 2 obecní úředníci a
- 1 soukromá osoba.

Celkem bylo na aktu činně 98 úředních osob, nečítáme-li zřízence, kteří spis z oddělení do oddělení přenášeli, a pomineme-li poštovní personál, který k vyřízení přispěl dopravou úředních dopisů, dekretů, výnosů, zpráv, potvrzení, dobrozdání atd. Spis sám obsahuje 9 dopisů přednosta, který o povolení vydaje žádal, 10 dekretů, kterými na jeho dopisy reagovala druhá instance, dále 2 dotazy na ministerstvo, 2 ministerské výnosy, 2 potvrzení obecního úřadu a 1 prohlášení soukromé osoby (maj. domu). Počítáme-li, že se každý na spise zúčastněný úředník zaměstnal pouze 10 minut, dojdeme k úctyhodné cifře 16 hodin a počítáme-li za hodinu práce průměrně jen 8 Kč, stálo vypracování spisu okrouhle 130 Kč; k tomu poštovné a výlohy za papír a kancelářské potřeby asi 20 Kč, pak stála celá agenda tolik, coby žadatelé přednostovi stačilo na krytí zvýšených osvětlovacích výloh na víc než 13 let. Zbývá ještě dodat, že vyřízení trvalo celkem 8 měsíců 19 dní.

A teď právníká otázka: Kdo by zasloužil, státní administrativa, nebo přednosta, který ji tak zatížil? ss.

Fakta o agrární nadvládě.

V revui »Nové Čechy« mají rádi statistiky, i podívali se, jak v jejich světle vypadá zemědělské školství. Citujeme z toho: »Nyní máme ve státě (mimo 740 lidových hospodářských škol, které učí žáky z nejširších vrstev selských) již 258 škol zemědělských, a z těch bylo loni rovných 200 českých a slovenských. Ale tyto čl. zemědělské školy mají ve 364 třídách jen 7036 řádných žáků (asi šestina je dívek), a z nich ještě 147 je cizinců. A pro 6889 našich žáků a žákyň je na těch 200 školách přes 1600 učitelů, takže na jednoho učitele připadají 4,3 žáci nebo žákyň, na třídu 18 žáků či žákyň . . . Není rozumného poměru mezi počtem škol hospodářských a ostatních, zejména pak je křiklavý nepoměr v jejich vypravení . . . Pokládá-li se za přípustno, že na hospodářských školách připadá na 1 učitele jen 4 nebo 5 žáků

a na třídu 18 žáků, proč se ruší české střední školy, kde sedí v každé třídě průměrně téměř dvakrát tolik žáků a na 1 profesora jich připadá pětkrát více než na škole zemědělské? Rád bych znal aspoň jediné gymnasium nebo reálku, kde na učitele připadá pět žáků — nejsem však s to v žádné statistice takového ústavu nalézt. Nežádejme nic jiného než spravedlnost: snad nikdo nechce tvrdit, že by bylo o mnoho snadnější učiti na gymnasiu než na hospodářské škole . . . Jak vznikl tak citelný nepoměr mezi školami hospodářskými a mezi všemi ostatními odbornými a středními? Tajemství je prosté: byly po převratu vyňaty z pravomoci ministerstva školství a podřízeny ministerstvu zemědělství. V dotacích ze státního rozpočtu měří se jim zcela jiným loktem než všemu ostatnímu školství dohromady. Proto ten americký vzrůst: v roce převratu 1918 uvádí úřední statistika pouze 111, r. 1921 již 159, nyní 200. Rozdíl velmi povážlivý je ovšem v tom, že r. 1918 navštěvovalo je 3858 žáků, r. 1919 již 6449, nyní však, když počet škol byl zdvojnásoben (a počet tříd ještě daleko více stoupl), navštěvuje je pouze 6889 žáků zdejší státní příslušnosti. Školská správa za to nemůže: když se na obecných školách a na měšťankách objevil citelný úbytek dětí v důsledku válečných porodů, bylo jedním rázem zrušeno mnoho set tříd, za velkého pokřiku německého, ač bylo stejně těžce postiženo české národní školství. Pak bylo zrušeno několik set tříd středních škol českých za úplné netečnosti širší veřejnosti. Ale hospodářských škol ještě nyní přibývá každým rokem, staví se nové nádherné budovy milionovým nákladem a pro několik žáků zřizují se internáty. Plná polovina, 95 českých zemědělských škol měla r. 1926 již své internáty, v nichž bydlilo pouze 1904 žáků, tedy průměrně pro dvacet žáků nebo žákyň vystaví se nákladné stavby! Na každou školu hospodářskou připadalo mimo to průměrně šest až sedm obytných místností, a všechny až na 16 škol měly vlastní budovy . . . Nemáme obavy, že by klesla úroveň našich rolníků, kdyby připadal jeden internát na více než 20 jejich dětí a 1 učitel na více než 4 žáky. Žádáme jen, aby se tak nedůstojně neskrblilo na ostatním školství, kde jsou případy, že se výpomocní profesori honorují 500 Kč měsíčně, že se do krajnosti omezují dotace na knihovny a pomůcky. Kdyby byla středním školám dána k dispozici jen stejná suma, kterou pohltí jeden palác hospodářské školy, mohlo by být 100 profesorů posláno na rok do Francie, Anglie, Itálie, aby úspěchy vyučování moderním řečem mohly být lepší.«

P O L I T I K A

Mladý sociální demokrat o sobě.

V nedávném článku »Obtíže dělnické strany« upozorňovali jsme na některé vady sociálně demokratické strany, z nichž snad největší je náklonnost k byrokratismu a zkosnatění. Dostáváme nyní od mladého sociálně demokratického funkcionáře tento článek, který potvrzuje naši diagnosu.

Letos tomu bylo padesát let, kdy v hospodě »U zeleného kaštanu« v Břevnově konal se první sjezd sociální demokracie. Sociálně demokratické myšlenky byly nové, a není proto divu, že staly se tehdy hlavně majetkem mladých. Památného sjezdu zúčastnilo se 15 mladých lidí, z nichž nejstaršímu bylo 32 let a nejmladšímu 21 let. Tyto počátky jsou důkazem, že sociální demokracie byla hnutím mladých. První delegace sociálně demokratická na říšskou radu potvrzuje

tento názor. Rychlá kariéra mladého Tusara na Moravě mluví jasně. Při letošních oslavách padesátiletí strany si nikdo toho nepovšimnul; mládí ve straně velmi kleslo v kursu, ba stalo se něčím, čemu je nutno se vyhýbat. Je v tom kus omylu strany. Učinili jsme výlet do historie strany, abychom měli vhodné porovnání.

Jaká jest dnes situace sociálně demokratické mládeže? V dřívějších dobách nebylo třeba zvláštní organizace pro mladé, protože strana byla mladá nejen svým programem, ale i těmi, kdož ji vedli. A strana je úplně upokojena při pohledu na bataliony mládeže při slavnostech dělnických tělocvičných jednot. Ty jednoty ovšem nemohou dáti dělnické mládeži myšlenkovou výchovu proto, že prostě na to nestačí. Mladá generace, pokud vychází z organizací mládeže, zůstává osamocena, strana je v rukou těch, kteří pamatují počátky dělnického hnutí u nás. Ve straně se žije pod vlivem (třeba bezděčným) prosince r. 1920. Strašidlo rozrátu, který pamatuje stará garda strany, tvoří zvláštní ovzduší nedůvěry, která je zejména zahrocena proti mladým. Rok 1920 nachází mládež na levém křídle politické strany. Bylo to přirozené. Mladá generace byla oslněna rudou září východu, byla schopna uvěřit, že sny o sociální rovnosti a spravedlnosti jsou už zítřka uskutečnitelné. Z té doby pochází výrok jednoho poslance, že mládež vychová pro stranu jen rozkolníky. Strašidlo z roku 1920 jest zdrojem nedůvěry. Představa rozkolu pro toho, kdo ty dny zažil, zatlačuje jakékoliv jiné myšlenky. Nedůvěra, která během zápasu mezi sociální demokracií a komunismem vyrostla ve straně proti novým myšlenkám jako důsledek zkušenosti z moskevského importu, budí nedůvěru proti všemu novému.

Historie roku 1920 působila velmi silně na mladou generaci, která ve straně již byla a zejména na tu, která se přihlásila ke straně v době rozkolu. Události roku 1920 jsou dokumentem zrady, zbabělosti a bezhlavosti. Výkonný výbor bezradný, ústřední sekretariát v rozpacích a ve vleku ilegálního výboru. Jedině oposice věděla, co chce — ovládnout stranu! Zatím co ve straně pomoci nerozhodného sekretáře, ilegální výbor obesílal schůze řečníky opozičními, ústřední orgán strany potácel se mezi Pankrácí a Hradem. Situace, která měnila se den ze dne, poskytovala obraz neschopnosti staré gardy, která svojí nestatečností hodila proletariát na celé desetiletí zpět tím, že připustila vytvoření mocné komunistické strany. Nikde tak hrůzivě nebyla sociální demokracie rozpoltna jako u nás. I když dovedeme si vysvětliti přitažlivost ruského učení určitým sklonem našeho národa k mesianismu a k rusofilství, nemůžeme než konstatovati velkou vinu vedení. V době, kdy strana už byla v troskách, teprve někteří bouřliváci zabrzdili, a hrstka mužů pravice rozetla situaci u vědomí, že více už ztratit se nemůže. Při dobývání organizačního aparátu spáchána byla celá řada chyb, které musí vzbudit u zkušeného organizátora jenom úsměv. Rozkol roku 1920 nutno přičísti k pasivním staré generace. Nedůvěra, která tehdy měla být na místě, ale nebyla, přenáší se dnes na nepravé. Mezi těmi, kteří předvíдали dosah událostí, byl Vlastimil Tusar, který však byl zaneprázdněn státními záležitostmi. Tak zničena byla ohromná moc sociální demokracie. V této prudké smršti to, co z mladých stran zůstalo, bylo bez opory. Chyby vedení na-

plnily srdce mladé generace skepsí. Strana sbírala svoje síly pomocí starých osvědčených pracovníků, kteří methodou drobné organizační práce zachránili stranu. Byli to lidé vychovaní dlouholetou tradicí sociálně demokratické výchovy organizační. Tak se stalo, že proslulá koženost sociálně demokratická stala se ještě tužší. Mladí dostali se do zmatku. Přísnou marxistickou terminologií i přísný výklad marxismu přijala nová strana komunistická. Komunistický marxismus byl přímočarý, tím také přitažlivější pro mládež. Vše bylo v něm tak jednoduché jako krabice se šesti stěnami. Ztracená víra v marxistické ideály, bankrot Internacionály, potíže demokracie, obecná poválečná skepse, tedy zjevy, které měly také všeobecný vliv na mladou poválečnou generaci, působily zejména na tuto mládež, která se začala soustřeďovat kolem sociální demokracie. Byla bez vůdce, kult vůdce je v této straně neznám. Sociální demokracie nemá vůdce, nýbrž celou garnituru vůdců.

V počátcích boje proti komunismu nebylo času na péči o mládež, později nebylo pro to smyslu. K tomu všemu schází mezi generací, která vede, a mezi mladou, generace prostřední. Vyrůstá zde generace, o které se ve straně neví, která je jinak duševně ustrojena. Generace, která prošla dobou velkého zmatku.

Sociální demokracie se podobá otci, který povrchně o svého syna se stará, je přesvědčen, že je hodný, ale kterého nechce chválit, poněvadž je to na úkor solidnosti otcovské! To se děje v době, kdy každá strana hodně hlučně snaží se veřejnost upozorniti na to, že má hodně mladých lidí, ale také na to, že něco ve straně znamenají. Nejlepším měřítkem může býti denní tisk strany. Národně demokratické listy dovedou udělat z řeči třeba pouze župního funkcionáře hotovou politickou událost, které je nutno věnovati několik sloupců. Stejně to vedou národní socialisté, i když vedení strany v poslední době ochladlo. Komunistům v tomto ohledu je třeba věnovati zvláštní pozornost. Agrárníci velmi dbají o to, aby svět věděl o jejich mládeži. Sociálně demokratická mládež v tomto ohledu podobá se mládeži klerikální, snad proto, že obě strany mají hnutí tělovýchovné a proto jsou přesvědčeny, že je o jejich politický dorost postaráno.

Komunistická mládež je příkladem přehnané péče o politický dorost. Zatím co jiné organizace dělnické mládeže zápasí s finančním nedostatkem, má hnutí komunistické mládeže k dispozici přes 20 placených sil. Komunistická mládež hrála velkou roli v životě českých komunistů díky působení Zinověva, kterému se na konec hanebně odměnila. Boj proti »karlínským klukům« byl vlastně souborem mezi sociálně demokratickou výchovou a novomarxismem Lenina. Česká komunistická strana dokud měla dostatečnou volnost v jednání, jedině mladostí svých členů byla průbojná. Soudíme, že kdyby zde nebyla ona vázanost k Moskvě, která nutně zabíjí každou iniciativu, měli by čeští komunisti značnou převahu díky svému mladému organizačnímu aparátu. Stará garda bolševiků byla si naprosto vědoma, že budoucnost bolševismu je v mladé generaci.

V dělnickém hnutí hledají se v poslední době nové metody organizační práce. Německá a rakouská sociální demokracie dává v tom ohledu iniciativu. Naše sociální demokracie, která přijala organizační školu ně-

meckou, velmi pokulhává za německou, setrvává na starých pohodlných cestách.

Konservatismus sociální demokracie dá se dobře demonstrovat na těchto příkladech. Melantrich provedl hotovou technickou revoluci v našem tisku. Stoupající náklad »Českého Slova« znamenal také stoupaní vlivu nár. socialistů. Dobře organisovaný tisk dává v tomto ohledu národním socialistům určitou převahu, o které sociální demokracie dobře ví. Tisk sociální demokracie se těžko přizpůsoboval novým poměrům v našem novinářství. Starí straníci jsou vychováni tiskem, který je a byl hodně agitačním tiskem a jehož tón převzali z velké části komunisté. Ani komunisti, ani sociální demokraté neměli smysl pro zmodernisování tisku, který je dnes převážně informativní. Komunisté důsledným udržováním svého tisku na linii agitační ztrácejí na nákladu svého tisku.

Druhým takovým příkladem jest zlínský starosta a průmyslník Bafa. Bafa je vůbec problémem pro odborovou i politickou organizaci dělnických stran. On je typem moderního průmyslníka, na kterého starý druh zbraní organizačních nestačí. Případ Baťův osvětluje jasně potíže, s kterými zápasí dělnické hnutí v Americe. Zde narazila stará metoda na novou. Co by znamenalo, kdyby »batismus« se ujal v celém našem průmyslu? Je třeba hledat nové cesty, a to patří mladým, ti lépe vystihnou dobu!

Naše poznámky, nevyčerpávající celý problém mladé generace v sociální demokracii, pouze se dotýkají některých ožehavých otázek. Mládež sociálně demokratická se vyvíjela za poměrů těžkých. Staré ideje a metody se rozpadly a nové? Ty se teprve tvoří.

Nobody.

LITERATURA A UMĚNÍ

Edmond Konrád:

Divadelní poučení z Berlína.

I.

Nebudeme objevovat Ameriku a dělati divadelní cestopis o dojmech, přístupných komukoliv za sedm hodin jízdy rychlíkem, po nichž člověk ani valně nepocítí, že je vlastně v cizině. Nebudeme popisovati dramatickou přírodu neznámé pevniny, o níž několikrát do roka jsme podrobně informováni v denních listech. Co máme na mysli, jest střízlivý souhrn zkušeností (byť letmých), jež pilná návštěva berlínských divadel může poskytnouti v době poměrně krátké; a poznatky, spíše podstatné než podrobné, ze kterých vyplývá přímé a praktické poučení pro náš vlastní divadelní život pražský. Píšeme tudíž tyto řádky především pro divadelníky z povolání, pro herce, režiséry, autory a ředitele: pro ty, co jsou v zákulisí a na jevišti, ne pro hlediště, pro abonenty a premiérové pardály.

2.

Neřekneme nikomu nic nového, tvrdíme-li, že Berlín je město přesnosti. Kdežto Praha je město přibližnosti. Je zajisté hlubší souvislost mezi ulicemi věčně rozkopávanými a představením, zimprovisovaným na čtyřech zkoušky: tak jako je souvislost mezi výtahem, který

nikdy neselže, a nástupem komparsů, vypočteným i do drženým na zlomek vteřiny. Nemíníme hrot tohoto srovnání vyčítavě obracet do hrudi vlastnímu rodnému lidu, a bychom nebyli vykřičeni za germanofily. A přijímáme loyálně výklad všech vlasteneckých činitelů, že rozdíl ten tkví nejen v naší holubičí národní povaze, nýbrž i v malosti odbytí a zvláště tak zvaných poměrů, před nimiž ve hluboké úctě skláníme resignovanou hlavu. Jsme ochotni rozhodně odsouditi známou německou pedanterii, škatulkářství a organizační manii (která za deset let po nejkruťší porážce světových dějin hrozí hospodářsky opanovati všechny výboje vítězů) ve prospěch vlastní roztomilé důvěry, že ňák bylo a ňák bude. Nicméně připisujeme závatné čistotě umyvadel a ručníků v toaletách berlínských fakt, že jsme z jevišť rozuměli každickému slůvku. Čistota půl zdraví, kterýžto oblíbený výrok Antonína Dvořáka, odedávna vštípený české hudbě, nenabyl v české činohře dotud onoho úplného rozšíření, jakého dlužno si práti. Německy se tomu, tuším, říká »Sprechübungen«.

3.

Máme chuť, než začne představení, pohledět na divadlo. Není pochyby, že Němci jsou národ stavitelský a budovatelský. Víme z vlastní rodné země, oč lépe (a rychleji) umějí postavit divadlo, než my, viz na příklad městské divadlo v Teplicích, svého času vyhořelé a obnovené způsobem vzorným. Nelze si nevšimnouti, hned při vstupu, znamenité a vzácně účelné prostornosti kteréhokoliv z divadel, do nichž jsme v Berlíně vešli. Smyjte a seškrabte v těchto vestibulech, chodbách a hledištích parádu, vystoupí vám kostra mohutná, úměrná a důstojná.

Ovšem ta paráda: kromě státní (bývalé dvorní) činohry na Gendarmenmarkt, k níž se přimyká rozkošná empírová koncertní síň, způsobná, zdrželivá a přec přívětivá, vzpomínáme jenom ještě na jedno divadlo, kde se sedí útulně: na Lessingtheater. Ostatní hlediště, pokud jsme je viděli, jsou hlediště pro snoby (jakož vůbec berlínské divadlo je divadlo pro snoby, a nikoli nadarmo napsal jim Sternheim svou klasickou portrétní studii), znamenaná hmotným rozmachem předválečným císařským zbytnělým sebevědomím, životním dusnem slohového chaosu a světovosti za každou cenu, s pokoutním úmyslem přetrumfnouti organické, zvolna vyrostlé metropole evropské. Předválečný Berlín, pokud se zrcadlí v hledištích svých divadel, chtěl být ne Berlínem, ale Paříží a New-Yorkem zároveň. Takové představy vzbuzuje státní opera, vzbuzuje Theater am Nollendorfplatz (kde teď hraje Piscator), vzbuzuje Theater des Westens i Grosses Schauspielhaus, vzbuzují některé dámské zjevy mezi premiérovými pardály, jež po gardových důstojnicích zdědily monokl a přezíravost svého okázale neřestného výrazu. Jedno z divadel Reinhardtových, »Komödie« na Kurfürstendammu, má sice komfortní intimitu, ale jsou to rudý komfort a rudá intimita baru. Divadla pro horních deset tisíc, pro skutečné boháče a velkoměšťáky, ne pro drobný středostavovský průměr, jenž u nás plní (nebo neplní) hlediště. Z toho plynou jisté závěry. »Komu hrajete, jen přihlédněte blíž,« dí veliký výmarský (a na štěstí nikoli berlínský) divadelník Goethe. Zde sotva bude místo pro naši milou sentimentalitu abonentovu, a paní radová s paní vrchní radovou budou poněkud zaraženy.

Šatny a šatnářky jsou většinou stejně nepraktické jako u nás. Ideální šatny pro čtyři tisíce lidí, jak jsme je viděli v novém Magdeburger Stadthaus, nedospěly dosud až do Berlína.

4.

Ty závěry, jež plynou ze vzhledu hledišť, potvrzuje jeviště. V tomto zdatném, výkonném městě chtějí lidé za své peníze vidět i v divadle zdatný výkon, především zdatný výkon. Zdatnost, německy »Tüchtigkeit«, má svou poesii, má ji nad jiné pro Němce vůbec a v Berlíně zvláště. Ona obstarává kontakt s hledištěm, ona je onen společný cit životní a světocit, jež je všem vrozen, tak jako antickému obecenstvu byl vrozen mythus. V Berlíně se neříká »ein guter Schauspieler«, nýbrž »ein tüchtiger Schauspieler«. U nás máme nejednoho dobrého herce, jež »tüchtig« není. V Berlíně viděli jsme nejednoho herce špatného, jež však byl »tüchtig«, zdatný.

Z toho vysvitají dvě skutečnosti, pro českého herce a české divadlo poučné:

1. Úroveň hereckého průměru je značně vyšší, řemeslnost výkonu takřka zaručená, herec jako takový je velmi spolehlivý a ukázněný. Kiksát, vozit se s sebou, štvrotat, bavit se neplatí. Psina, pokud není veřejně prozkoušena, odkazuje se do šatny.

2. Ensemble jsou velmi vyrovnané. Není tu oněch zejících anebo jedva zakrytých propastí mezi výkonem vynikajícího herce a výkonem malého partnera, na jehož souhru onen je odkázán. Episodista neruší svou úroveň tvůrčí práci druhovu. Je k ní pečlivě přizpůsoben, přitesán, přirajtován. Scény jsou i hlasově vyladěny do jedné dramatické toniny, nehraje se pěti individuálními slohy najednou. (Nehraje se vůbec, jako místy u nás, výrazovými prostředky, jichž se užívalo před dvaceti lety. Na př. poslové nestojí ve známém historickém podřepu a nedělají »očitého svědka«. Pijáci nepovažují za svou povinnost po řádném doušku bouchnout číši o stůl a zachrochtat. Subrety pak nelibují si v rokotavém suverénním smíchu za každou druhou větou.)

5.

Po stránce přesnosti je tudíž berlínský režisér ve výhodě před svým pražským druhem. Má spolehlivější materiál a více času na práci. Neriskuje tolik a tak náhodně. Je si na příklad úplně jist statisty, že mu po lodních schůdkách (pozor, konstruktivisté!) vyběhnou i seběhnou herci jako veverka v závratném tempu, dupotajícím jako strojní puška. Že bez křiku a kývání ve stoji špatném rázem stanou a vzdají čest, strnulí jako sochy. Režisér má na to k dispozici vycvičené chlapíky, urostlé jako jedle, ne ty všelijaké nohaté a úzkoprse ochotníky, o nichž čítáme v novinách: »Pánové, kteří by byli ochotni figurovat, necht se přihlásí« atd. Vůbec, je veliký přepych v obsazování rolí sebemenších: dávají se výhradně lidem i tělesně vhodným. Neviděli jsme v Berlíně jediné chybně obsazené představení. A hned bychom připojili, co zdánlivě patří do kapitoly výtvarné: neviděli jsme jedinou masku špatně nasazenou, jedinou falešnou či ledabylou paruku, která by se tloukla s přirozenou anatomií hercovy hlavy, jediná kostým, jehož výraz by nepřilhal k herci, do něho rostlému. Při tomhle neběží o režisérovu představu,

o výtvarníkuv návrh: ale o jeho přesné provedení. Neviděli jsme, zkrátka řečeno, jedinou přibližnost. Nicméně, obrátíme-li se k režiséru jako takovému, k umělci, jež v posledním dvacetiletí nabyli na jevišti nadvlády a na příklad v Tajrovu i Meierholdovi si na tuto nadvládu činí kategoricky nárok — musíme konstatovati, že se nám nenaskytlo spatřiti nějakou neznámou pevninu režisérskou, nějaký obrozený svět, nějaký převratný zjev. Stručně řečeno, nespátřili jsme nic nového. Nabýváme, pokud naše zkušenosti sahají, dojmu, že nastal soumrak režisérismu. Režisérismus jakožto takový zdá se nám (po své stránce programové) ve slepé uličce. Těží se z hodnot, v bouřlivém dvacetiletí získaných, exploatuje se podrobená oblast výrazových prostředků, plná ještě vděčných a vydatných možností, ale v ničem nevybočující z mezí jednodosažených. Jistou výjimku tvoří Piscator, ale budeme míti příležitost právě na něm ukázati, že nedobývá, nýbrž exploatuje. Otevřenou otázkou pak zůstává pro nás Jessner, z něhož jsme neblahou shodou okolností neviděli než jeho představení, zmeškavše z donucení jeho inscenaci Molièrova »Amfitryona«.

Tato stagnace, jež je ovšem zřejmě i konsolidací, a to konsolidací na vysoké úrovni, je nápadná jedním příznakem, jež u nás do jisté míry překvapí: výtvarným nárokem poměrně skromným. Kromě u Piscatora uzřeli jsme inscenace, z nichž některé, hlavně inscenace her konverzačních, našim představám o výtvarné spolupráci neodpovídají. Viděli jsme jevištní obrazy, udělané i světelně traktované vyloženě špatně. Někdy se to přímo tlouklo s kvalitou hereckého výkonu.

PSYCHOLOGIE

Robert Saudek (Londýn):

Experimentální grafologie.

V září vyjde v různých jazycích v Londýně, New Yorku, Haagu, Berlíně a Praze a na jaře pak v Paříži nové dílo českého grafologa Dr. h. c. R. Soudka pod názvem »Experimentální grafologie«, v němž je novými metodami postaven podklad grafologie jako exaktní vědy. Tím se Soudkova práce zásadně liší od všeho, co dosud v oboru grafologie bylo uveřejněno. Podáváme svým čtenářům několik zajímavých rozborů provedených těmito metodami, a požádali jsme autora, aby krátce vysvětlil podstatu své nové metody.

Všechny dosavadní grafologické metody mají jednu vlastnost společnou: přeceňují vliv povahy pisatelovy na utváření jeho rukopisu. Ani německá škola grafologická, která má o vývoj vědecké grafologie nesporné zásluhy, nečiní výjimku. Připouští sice, že jsou ještě jiné příčiny, ale nejen že jich všech nezná, i pokud si je uvědomuje, nedovede přesně vymezití jejich vliv a většinou je podceňuje. Tím se stává, že psychologicky rozbírá i takové rysy rukopisu, které ve skutečnosti jsou podmíněny do velké míry také jinými činiteli než charakterovými.

Všimneme si na pr. vlivu, jaký mají národní abecedy na utváření rukopisu. Grafologové dosud se omezovali na studium rukopisů vlastní národnosti, a pokud analysovali rukopisy jinonárodní, užili prostě svých zkušeností bez zřetele na různost národních abeced. A přece není ani mezi národy písíicými t. zv. latinkou jediného, který by neměl ve své abecedě nějakou individuální zvláštnost. Mezi latinkou anglickou a kteroukoli latinkou na pevnině je však takový rozdíl, že normální, 100procentní rukopis anglický má pro grafologa kontinentálního, který není obeznámen se zvláštnostmi anglického systému, hodnotu nejvýše 50procentní; rukopisům pak americkým bychom dokonce s hlediska charakterologického rozporu přiřkli sotva 30 procent.

Vedle tohoto činitele existuje ještě deset příčin, které jsou podstatné pro utváření rukopisu. Vliv všech těchto činitelů nelze nejen zjistiti, nýbrž ani nejasně vytušiti pouhým pozorováním nebo přemýšlením. Positivního výsledku v tomto ohledu může dosáhnouti jen badatel, operující z drobnohledem, mikrofotografickými a kinematografickými snímky a opírající se o spolehlivý experiment.

Pisatel tohoto článku se domnívá, že se mu podařilo odlišiti to, co patří k individuálnímu rukopisu, od těch rysů v písmě, které vznikají vnějšími vlivy. V prvé řadě jde tu o mechanické prostředky a předpoklady psacího výkonu. Jak důležitý je tento činitel, mohl by autor ukázati na četných případech své soudní praxe. Příhodilo se mu nejednou, že dobří, grafologicky školení znalci prohlásili za padělek rukopis, který byl silně znetvořen, ježto byl psán rozkřídpaným, rezavým perem a sseďlým inkoustem.

Otázku mechanických předpokladů písma možno považovati za definitivně rozřešenu. Druh a kvalitu pera, inkoustu, papíru a po případě podložky lze zjistiti drobnohledem bez obtíží. Týmž způsobem lze poznati též držení pera a každou změnu jeho během výkonu psacího s absolutní jistotou. Na čem závisí zjištění držení pera vzhledem k psací ploše, o tom si čtenář učiní jasnou představu pokusem. Nechť vezme dva listy papíru, vloží mezi ně kopírovací papír a píše s poněkud důraznějším tlakem (nebo měkčím perem), méně často držení pera. Po provedení tohoto pokusu shledá na spodním listu inkoustem nvyplněné stopy pohybu špiček pera; držení pera na počátku pohybu (nebo po každém přerušení) pozná bez obtíží ze směru kratičké čárky, která spojuje obě paralelní stopy špiček pera při psaní počátečního tahu. Každá další změna držení pera (i bez přerušení souvislosti) pak je určena směrem tlaku: při normálním držení pera směrem k tělu jsou zdůrazněny tahy dolů, při držení postranním tahy směřující v pravo.

Dále je třeba zjistiti fyziologické předpoklady psacího aktu. každé písmo je přirozeně mozkopis, jak lze dokázati zkoumáním písem lidí, kteří buď trvale ztratili ruku, kterou dříve psali, anebo se vůbec narodili bez rukou. Srovnáme-li na pr. rukopis admirála Nelsona, psaný rukou pravou, s rukopisem, který po ztrátě této ruky psal levicí více než 10 let později, shledáme, že jsou v podstatných rysech totožné. Mrzáceci Bakulova ústavu, kteří se narodili bez rukou, píší nohou právě tak dobře jako normální děti téhož věku pravou rukou. Škotský malíř Alexander se narodil bez rukou

a psal a maloval po celý svůj život jednak levou nohou, jednak ústy. Jakkoli mechanické podmínky obou způsobů psaní jsou zcela odlišné (pisatel přece používá v každém případě zcela jiných kloubů a svalů; při rukopise oko ve vzdálenosti 1 metru kontroluje pohyb, kdežto při psaní ústy se pohybu účastní a kontrolovati může jen v míře omezené), přece lze dokázati totožnost obou písem. Nezbytnou podmínkou totožnosti v těchto případech arci je, že pisatel musí míti dosti času k nacvičení nového a nezvyklého způsobu psaní. Proto na pr. ničeho nedokazují nohopisy či ústopy umělé, t. j. psané jiným údem pouze z důvodů experimentálních, ačkoli dotyčný pisatel své pravé ruky nepozbyl. V případech těchto přichází totiž veškerá zručnost nabytá každodenním půlhodinovým cvikem na zmar, ježto pisatel ve zbytku dne všechny ostatní funkce provádí pravou rukou.

Účast ramene, předloktí, ručního kloubu a jednotlivých prstů na výkonu psacím lze velmi podrobně sledovati a vystopovati v rukopisech lidí písíicích částečně ochrnutou rukou, kteří se ještě nemohli dostatečně přizpůsobiti nezvyklým okolnostem. Z nedokonalostí a odchylek od normálního psacího aktu možno přesně stanoviti vliv oněch svalů a kloubů, které při psaní fungovaly nedostatečně. Naproti tomu lze souhrn a časový postup všech částí ruky při normálním psacím aktu sledovati krok za krokem na krátkodobých kinematografických snímcích.

Účast kontroly zrakové při psaní demonstrují národně rukopisy slepců. Zkoumáním slepeckých písem lze totiž izolovati dva další a to duševní činitele, kteří mají značný vliv na utváření rukopisu, jejichž existenci si dosud žádný grafolog neuvědomil, totiž schopnost pro zrakové dojmy a zrakovou paměť. Dokud vidíme, přijímáme trvale, ač většinou nevědomky, zrakové dojmy tvarů, jež pak v písmě reprodukuje. Naše písmo se během let mění nejen vlivem změn charakteru, nýbrž i následkem nových zrakových dojmů. Oslepneli však kdo trvale, je zcela odkázán na vzpomínky. Dávno zapomenuté tvary se poněáhu vynořují a stále jasněji a určitěji se vyhraňují před duševním zrakem slepčovým. Jeho písmo se z počátečního mlhového chaosu vymaňuje a konečně se ustaluje (až na jisté mechanické nedostatky) na tom stupni vývoje a zralosti, na jakém bylo v době oslepnutí.

Velmi poučným příkladem tohoto druhu je rukopis slepého spisovatele O. Bauma. Muž vysoké kulturní úrovně píše jako 12letý školák. O. Baum oslepl, když mu bylo 12 let a jeho písmo se od té doby dále individuálně nezměnilo, ustrnuvši na tom stupni zralosti, kterého dosáhl v době oslepnutí.

Pomocí kinematografických snímků se mi podařilo objeviti 8 dosud neznámých zjevů, z nichž prakticky pro charakterologickou analýsu písma nejdůležitější jest fakt, že nikdo není s to rozepsati se po každém přerušení kontinuity čili jasněji řečeno začít psati každé jednotlivé slovo, aniž by potřeboval určitou dobu pro adjustaci, t. j. pro orientaci pera na psací ploše. I u velmi rychlých, spontánních a obratných pisatelů dělá taková pauza alespoň $\frac{1}{25}$ vteřiny, u lidí zvláště těžkopádných, nerozhodných, váhavých nebo opatrných trvá však až i $\frac{1}{2}$ vteřiny. Na základě podobných kinematografických registrací a pomocí pokusů týkajících se stupně obtíží při psaní v určitém směru nebo urči-

tými pohyby podařilo se mi sestavit stupnici různých přípravných paus na počátku, uprostřed a na konci slov a dokázati jejich psychologický význam.

Pohyb psací se neděje s rychlostí stejnoměrnou, ba mění se průběhem jediného tahu a to tak, že rychlost je na počátku nejmenší, vzrůstá uprostřed tahu a ke konci zase klesá. Delší tahy jsou psány rychlostí poměrně větší nežli tahy krátké, pohyby dolů poněkud rychleji než pohyby směrem nahoru, a konečně každá změna směru psacího pohybu zmenšuje rychlost, a každý náhlý obrat ve formě hrotu se rovná úplnému zastavení pohybu na dobu, kterou lze přesně měřiti. Na základě těchto pokusů podařilo se mi určití veškeré znaky, které dokazují stupeň rychlosti i pomalosti písma. K určení tempa používám 4 tabulí znaků a to znaků prvotních (celkem 8 znaků rychlosti a 8 znaků pomalosti), druhotných (po 4), dvojznačných a vzájemně si odporujících, takže zjištění toto možno provéstí s naprostou přesností.

Aby čtenář porozuměl rozboru rukopisů, jež budou podrobně provedeny v následujících člancích, podávám stručně seznam prvotních a druhotných znaků stupně rychlosti.

<p>Prvotní znaky rychlosti(+):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Nelomené tahy. 2. Pravosměrnost. 3. Nepřesnost v kladení znamének. 4. Silně vázané písmo (často i spojená slova). 5. Ubroušené tvary písmen a zmenšování na konci slov — (může však býti dvojznačné). 6. Šířka mezi slovy. 7. Značné rozdíly v stínování. 8. Šířící se levý okraj. 	<p>Prvotní znaky pomalosti(—):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Třaslavé lomené tahy. 2. Levosměrnost. 3. Přesnost v umísťování znamének. 4. Nespokojenost, často i rozkouskovaná slova, přerušování tečkovaním a pausami. 5. Zřetelná, propracovaná písmena, často ke konci slov se zvětšující. 6. Těsnost mezi slovy. 7. Nepatrné rozdíly v stínování a pastosita. 8. Komplikované, zašmodrchané spojovací tahy.
---	---

<p>Druhotné znaky rychlosti:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Úhel sklonu ke konci řádky ostřejší. 2. Šířka mezi písmeny. 3. Stoupající řádky. 4. Minimální změny držení pera. 	<p>Druhotné znaky pomalosti:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Nápadná pravidelnost úhlu sklonu. 2. Těsnost. 3. Klesající řádky. 4. Častá změna držení pera.
---	--

Význam přesného zjištění stupně rychlosti má pro grafologii význam zásadní, ježto je z nejdůležitějších měřítek přirozenosti rukopisu. Pomalé tempo psacího pohybu nebo tak zv. trhané, nerytmické tempo, které lze poznati podle toho, že písmo vykazuje vedle vyhraněných prvotních symptomů rychlosti stejně vyhraněné jiné znaky pomalosti, jest závažnou známkou nepřirozenosti, umělosti psacího aktu. Ale samo o sobě toto měřítko není dostatečné, ježto oba druhy tempa mohou míti bezprostřední příčinu v duševní těžkopádosti pisatelově, nebo býti podmíněny tělesným nedostatkem.

Teprve vyskytují-li se ještě jiné známky nepřirozeného výkonu psacího, je závěr tento spolehlivý.

Další známkou nepřirozenosti je stylisování písma (často typografické). Toto měřítko bylo sice dřívějším grafologům známo, ale jejich formulace stylisovaného písma nebyla správná, ježto nebrali v úvahu stupeň rychlosti.

Neméně významným činitelem pro určení nepřirozenosti jest zjištění rozporu mezi zbohacováním a zdůrazňováním tahů nápadných aneb takových, které lze snadno úmyslně měniti, oproti banálnosti a bezvýraznosti tahů nenápadných a těžko vědomě měnitelných. Již dřívější grafologové se pokusili o stanovení stupnice nápadnosti a stupně obtížnosti při úmyslném tvoření jednotlivých znaků rukopisných. Ale tyto stupnice byly nedokonalé. Tak Klages tvrdí, že tlak náleží k znakům, které lze snadno vědomě měniti. To je však tvrzení mylné. Vědomého měnění tlaku lze totiž docílití jedině na úkor zpomalení tempa. Při rychlém a automatickém průběhu psacího aktu náleží tlak, jak je experimentálně dokázáno, k nejstálejším znakům rukopisu.

Nepřirozené písmo není však jen takové, které je zpomaleno proto, že pisatel dbal vzhledu písma a proto ať ze sklonů estetických či z osobní ješitnosti zdůrazňoval jeho nápadné části, nýbrž umělé může býti i písmo takové, jehož charakter je právě opačný. Zejména v Anglii je dosti častým zjevem rukopis, ve kterém počáteční písmena a všechny nápadnější tahy jsou psány zjednodušeně a zmenšeně, takže nevzbuzují pozornost. Důsledné potlačování okázalosti může býti samo o sobě zcela přirozené, jsouc známkou věčnosti, osobní nenáročnosti, skromnosti neb lhostejnosti pisatelovy. Vyskytují-li se však v takovém rukopise jiné známky, které nasvědčují nepřirozenosti výkonu psacího (z nichž opět nejdůležitější jsou znaky pomalosti), pak jde o rukopis nepřirozený, umělý, který prozrazuje falešnou skromnost nebo dokonce pokrytectví.

Také tento poznatek dosavadním grafologům ušel. A přece jde tu o fakt, který má pro grafologickou praxi největší důležitost. Tento typ nepřirozeného písma tvoří totiž východiště k zjištění prolhanosti a nepoctivosti pisatele ve smyslu trestního zákoníku. Podle dosavadních metod zjištění nepoctivosti cestou grafologickou bylo až na nahodilé výjimky neproveditelné. Pisatel těchto řádků sestavil a oddůvodnil skupinu 10 znaků, které jsou, vyskytují-li se nejméně 4 současně a důsledně v jediném rukopise, neklamnou známkou nepoctivosti pisatelovy. Jedním z nejdůležitějších znaků této skupiny jest opět pomalost a nepřirozenost psacího výkonu. Vedle toho přicházejí jako nejdůležitější v úvahu časté opravy písmen (nikoliv redakční opravy textu), jež ani neslouží větší výraznosti tvaru písmene ani nezvyšují jeho estetickou hodnotu, časté a nesmyslné tečkování, ménivý způsob vázání a průběhu řádek, zmenšování délkových rozdílů písmen velkých a malých (což se rovná potlačování nápadnosti), nečitelnost písma na základě zaměňování písmen, tak zv. krycí tahy (t. j. 2 tahy, jejichž vzájemná vzdálenost se rovná nule a proto se kryjí). Autor měl příležitost potvrditi spolehlivost svého »komplexu nepoctivosti« také statisticky.

DOBA A LIDÉ

N. Melniková-Papoušková:

Proces s proletářskými spisovateli v Rusku.

II.

Podotkneme dnes, jako jsme činili i dříve, že velká část soudobé sovětské mládeže má dost divoký názor na ženu a lásku. Sami bolševici začali tlouci na poplach, vidouce výsledky, které vznikly z propágate volné lásky či správněji zbytečnosti každé lásky. Ale takové výzvy, zůstávají hlasem volajícího na poušti a v širokých vrstvách převládá názor, že láska jako taková neexistuje. V tom směru jsou velmi charakteristické nedávno vyšlé povídky Gleba Aleksejeva. Zde je hrdina povídky »První květ« Kobozěva, který přemlouvá hlučnými frázemi Natašu. Jeho myšlenky úplně se shodují s tím, co hlásá na provinciální disputaci agitátor Těrechov. Nutno povážit, jak příjemné a prosté jsou myšlenky, že »dokud je člověk mlád, musí užívat z plné číše a nijak se neprotivit biologickému zákonu, nýbrž naopak odvrhnout předsudky, jak to odpovídá také darwinismu.« Tragická je historie komsomolky Šury z povídky »Proces o mrtvole« z téhož sborníku »Trpké jablko«. Šura prošla teoreticky celou tu pohlavní gramotou, když však se s ní setkala v praxi, nevydržela to a odešla ze života. Zůstaly po ní jen slabé, ale plné zoufalství verše:

»Když dosáhl cíle, uhasla láska,
a panna se mu zmrzela.
jak špinavý hadr a nepotřebnou věc
odhodil ji směle zcela.«

Její společník v této krátké milostné episodě ji skutečně odhodil jako špinavý hadr, vždyť dokonce nemohl řádně pochopit, nač se ho vyptávali před soudem, a divil se jen, jak někdo může trpět »pro nějaké pohlavní styky«.

Jestliže některý komunistický pracovník vidí, že jeho řeči na ženu nepůsobí, a žádá, aby se mu vzdala, »ponevadž to zvyšuje jeho veřejnou energii« a její čin přijde, aby se tak řeklo, ve prospěch vlasti, proč by takového způsobu neužil také spisovatel. Cośi podobného nalézáme v Semenovově románu »Natalja Tarpovak«, který vyšel letos v Moskvě. Ještě bližší našemu tématu je Nikandrovova povídka »Známí a neznámí«, která je cele čerpána z literárního prostředí. Je tam scéna v klubu, kde před vzrušeným posluchačstvem vystupuje řečník s novou teorií. Potírá šosáctví a mimo jiné poukazuje na hloupost toho, vybírat si přátele a milenky mezi známými. »Všimnu si na příklad v davu, v tramvaji nebo na večírku ženy, která se mi zalíbila, ke které jsem pocítil ihned cosi blízkého a vzrušujícího. Což pak se musím zřít myšlenky na lásku jen proto, že se s ní neznám?« Posluchači začínají ihned nadšeně lámat staré přehradu, za několik minut se v sálu všichni znají, řečník sám sedí u stolu s hezoučkou ctitelkou a jen ve vzdáleném pokoji pláče opuštěná přítelkyně novopečeného proroka. Teorie je velmi pohodlná, tím spíše, že je neobyčejně roztažitá, může se jí omlouvat všechno, od obtěžování ženy na ulici až po násilí. Ta-

kovými názory se řídili asi také zatčený Altschuller a spol.

Může se namítnout, že takové zločiny se stávají i za hranicema Ruska. To je zcela správné, a všechno co jsem až dosud řekla, je jen polovinou, ale ryze sovětskou polovinou příčin. Druhá skupina příčin, jež vedly ke zločinu, může býti nazvána slovem »bohéma« řekla bych, že by bylo správnější nazvat to »pseudobohémou«, neboť se skutečnou bohémou je to spojeno jen vzpomínkami a nepružností lidského myšlení, které se nerado loučí s jednou nalezeným termínem, ačkoli jeho vnitřní obsah se již dávno ztratil. Stará francouzská bohéma, od které pochází celá ta tradice, byla předvojem umění, který vykonal své doby velmi mnoho. Význačným rysem jejím byla víra ve svatost umění, pro které hladověla a někdy i umírala. Lehkomyšlnost, určitá lehkost mravů, drobné přestřelky s loyálními měšťaky byly jen ručními zbraněmi, kterými bránili své božství před útoky ulice. Avšak všechno to nepřekáželo, nýbrž snad naopak podporovalo rozvoj povznesených citů, neboť v té době byronovský démonismus a pósa začaly už ve Francii ztrácet svou cenu. V Rusku právě bohéma nebylo. Celá společenská struktura byla jiná, a sedláček Kolcov se sotva může nazvat bohémem, jako jimi nebyli ani spisovatelé, kteří odešli od různých stavů. Avšak vnější forma bohémy, právě to druhořadé, nač jsme ukázali, našlo odezvu v umělecké ruské mládeži. K tomu se připojoval démonismus, který už v Marlinském degeneroval v pseudodémonismus. Už mnohem dříve tázal se Puškin sám sebe, pohlížeje na Oněgina: »zdaž parodií není on?« Jedinou skutečně démonickou povahou byl Lermontov a v literatuře jeho oblíbený hrdina Pečorin, vybavený však ihned svou karikaturou či opicí Grušnickým. Konečně byl ještě jeden větv, kterým procházely vlivy, a to německý romantismus ve své wethero-hegelovské formě. Zde také bořili přehradu a věnovali se cele poesii, umění a filosofii. Všechno to přesazovali do ruské půdy lidé typu Lenského, jenž podle slov Puškinových:

»Učenosti podklad pravý
sem z Němec přivez' mlživých —
snův o svobodě blouznivých,
duch plamenný a zajímavý.«

Ze směsi francouzsko-německých vlivů, vykvetlých na ruské půdě, vznikly nálady Herzenových a Bakuninových kroužků. V podzemí se potuloval zřejmě ještě jiný duch, který se začal už projevoval v 60—70 letech negací, bezohledným bořením a vyzývavou pósou. Jeho dětmi jsou do jisté míry Bazarov a zcela Rajskej s celou tou legií neholených studentů a ostříhaných studentek, které v pohrdání ke slušnosti a nečištěných nehtech spatřovaly převahu nad okolím. Byť to bylo sebe podivnější, přece je od nich jen krok k Saninovi a hrdinkám Verbické. Je to stále ono nadlidství a pseudodémonismus stůj co stůj. V dvacátém století přimíchaly se do této beztak již dosti pestré směsi ještě zbytky dekadentských vlivů, které přišly opět z Francie. Jako se kdysi házelo jmény Schiller, Goethe, George Sandová a Jean Paul, tak nyní létali vzduchem Rops, Verlain a jiní. Vůbec je to táž manýra, jaká se u nás dělá s Apollinaiem. Neděsili buržou, kterého se pokládá jaksi za dobrý tón děsiti revolucemi, ale teoriemi o umění pro umění, o právu na lásku a tělo a jinými hlučnými slovy.

Nemálo pomáhali nastolení rozpustilého tónu také futuristé. Jejich žlté blusy, ani dřevěné lžičky v knoflíkových dírkách, ani otazníky, namalované na tvářích nemohly nikomu škodit, ale to, že celou tu malichernost činili základem nové poesie, bylo škodlivé. Namalovat si obličej není těžké, ale napsat skutečné verše je velmi nesnadné, a tu se právě jedno zaměňovalo za druhé. Každý, kdo dělal s sebou tuto vnější komedii, pokládal se za básníka nebo malíře a vyžadoval úctu a uznání. Celá ta společnost byla promíchána jakýmiisi namalovanými a neúhlednými ženami, které křičely o umění, kouřily, pily, spaly se všemi po řadě a nazývaly se umělkyněmi.

»Názvu literát dej vždy přednost před každým jiným,« napsal kdysi Saľtykov-Ščedrin. Tito lidé si nejen nevážili názvu literát, ale rouhali se mu nebo se jím přikrývali jako maskou. V Rusku se pohlíželi nejen v lidu, ale v širokých kruzích inteligence na spisovatele jako na vůdce života, obracejí se k němu o radu, tak tomu bylo s Tolstým, tak je to nyní s Gorkým. To ovšem je odpovědné postavení, a spisovatel může říci, že úloha proroka není jeho povinností, ale přec jen musí si pokud možno pamatovat, že svou slávou nebo prostě svým spisovatelským jménem spíše svede s cesty pravdy, než prostý občan, chystající se svéstí dívku. Všechno to mluvím ve smyslu lidském a nikoli literárně-uměleckém, neboť ve skutečnosti nadání a mravnost nemusí býti vždy spojeny, příkladem může býti ani zdaleka ne ideální soukromý život Dostojevského, Někrasova a mnoha jiných. Rozdíl je jen v tom, že při svých dobrodružstvích neužívali umění jako prostředku a normální svůj osobní život nevykládali jako příznak své geniálnosti. Obyčejně to dělají jen ti, kdo kromě této vnější skořápky nemají ničeho.

O všech těch náladách a spleenech, které se podle tvrzení bohémy přikrývají pitkami a smilněním, napsal kategoricky a jasně A. Blok ve svém deníku 1. května 1913:

»Kdybyste měl nějakou oblíbenou práci, bylo by vám jinak . . . Dokud jí není, všechn poměr ke světu dopadá žensky, — mnoho »nálad« a málo činů. Kdo pak se necítí osamocen? Všem je těžce. Aby se snesla tato tíha, k tomu pomáhá, ovládati svou atmosféru, chrániti svůj kruh, a čím širší je ten kruh, tím více zaujímá, tím tvořivějším se stává život. Dobýt alespoň neveliký prostor vzduchu, ve kterém dýšeš podle své vůle bez ohledu na to, že vítr přináší každé chvíle stesk nebo radost, která snadno přechází zase v onen stesk, — to jest právě čin mužné vůle, tvůrčí vůle.«

Ani stínu něčeho podobného nebylo ovšem ani ve tvorbě ani v životě tohoto druhu spisovatelů a vůbec umělců, kteří doplňují řady bohémy a kteří ve skutečnosti jsou jen v předšíní umění.

Ani válka ani revoluce nezničila tohoto typu lidí, naopak revoluce usnadnila jim, z příčin, které jsme již uvedli, cestu k redakčním a vydavatelským pokladnám. Ke všemu pestrému peří, kterým se zdobili, bylo přidáno ještě jedno, formulované ve větě: »my děláme dějiny«, při čemž se zapomínalo, že každý člověk je především povinen dělat svou vlastní biografii. Marienhof ve svém »Románu, kde se nelže«, který vzbudil takový rozruch v Rusku a ve kterém podle mého soudu je více lhaní než románu, ve kterém však přec jen lze poznat duch tohoto prostředí a doby, celý ten dav domnělých básníků, spisovatelů a malířů, živících

se drobty se stolu uznaných a korunovaných Olympánů a pokládajících za svou povinnost podvádět, utrhnout, využitkovat. Tehdy se počalo ono literární rváčství, ze kterého je podle slov sovětských novin nářek v redakcích a vydavatelstvech. Charakteristickým rysem těchto lidí je úplné pohrdání člověkem a cynický egoismus. Provádějí kousky, předstihující Altschullera. Zde je živý příklad: V pokoji Marienhofa a Jesenina je velká zima, topit není čím a postel je jako led. A tu povolávají dívku, bývalou písařku na stroji a nyní básnířku. Její povinností je lehat si do postele a zahřívát ji svým tělem pro náročné básníky. Marienhof ujišťuje, že dívka se velmi urazila a odmítla toto zaměstnání, poněvadž si jí nevšimli jako ženy. Na omluvu Jesenina nutno dodat, že právě ten život vypálil celou jeho duši a dohnal jej k sebevraždě. Kromě toho Jesenin měl talent, který dovedl přetvořit ve verše i moskevské krčmy, plné výparů vodky; ty zůstanou, kdežto jeho dobrodružství budou zapomenuta pro svou zbytečnost.

Nejde však o Jesenina a jemu podobné, ale o onu massu, která vyvádí darebáctví a neplechy. Z koho se skládá a jak se doplňuje, vypráví M. Rosenfeld v »Silhouettách moskevské bohémy« v »Komsomolské Pravdě« v dubnu 1928:

»Deset moskevských nádraží vyvrhává denně neméně než deset nových »hvězd«. Vytvořili je v zapadlých koutech měst a městeček prototypy Altschullera, kteří přijeli na dovolenou nebo »pohostinsky«. Vypůjčí si u zmateného ctitele tři ruble a slíbí mu podporu »u nás v Moskvě«, aby na to zapoměli při druhém úderu nádražního zvonku.

A tu plaší nováčkové vstupují s uzlíky a tlumoky na asfalt moskevského náměstí. MAPP. VAPP. Kroužky. Herzenův dům. Hurá! Verše jsou přijaty, teď se už »básník« postavil oběma nohama na půdu hlavního města. Nic nevádí, že honorář se vytratil, pár dní se člověk může protlouci (vždyť mnozí geniové strádají). V dále se lesknou zaslíbenými okny »Novyj Mir«, tučná »Krasnaja Nov«. Míjejí dny. Noclehy na chodbách útulků, na bulvárech a náhodné zakýčání v »Hlasu Dřevobráběče«.

Zajděte do kterékoli redakce kterýchkoli novin nebo revue. Naleznete tam hemžící se dav. Vyhublé obličej, chorobně se lesknoucí oči a nepopsatelný pathos v řeči. Po rozpačitém mladíčkování není ani památky — tamhle stojí a se sebejistotou rozkládá:

- Plagiát!
- Nudné!
- Neřádstvo!
- Bez talentu!

Zajděte večer do Herzenova domu na literární čtení. Básník, vystoupiv na podium, očekává po svých verších zběsilý potlesk. (Není-li však, běda, slyšet potlesku, uražený literát, mávaje pěstmi, útočí na obecenstvo:

— Idioti, negramotní ignoranti, hlupáci, nevíte, kdo čte! . . .

Ženou se dny nadějí, letmých zdarů a v patách nezbytně kráčí zklamání. »Neuznávají mne, nevšímají si mne.« — naříká trpce »genius«.

— Dostávám se do jeseninské slepé uličky — prohlašuje jeden básník, když se jeho básně zahazuje.

— Počkejte, byrokrati, jen až proniknu. budete se přede mnou plazit! — hrozí druhý redaktorovi.

I zde je skončeno se všemi starými věcmi. Nesí-li přijata povídka, verše — je to byrokratismus. Jestliže se poukáže na to, že v tom není vůbec myšlenky, křičí:

— Slyšeli jste, co řekl ten mizera? Ideologii by chtěl! Není místa pro svobodné tvoření.

Rozpačitý mladíček, jenž tak nedávno přišel s plátěným uzlíkem, hrmí na redaktory. Definitivně se odtrhl od minulosti a přešel do jiného tábora, vstoupil do kruhu bohémy. Jiné cesty nezná, nevidí, a »držoun« je ten, kdo mu otevřeně řekne pravdu.»

Zvláště pěkným vkusem ti lidé nevynikají a ani nemají, odkud by jej vzali. Většina proletářské bohémy nezná nic jiného než svůj provinciální kout a Moskvu, která je oslnila. A upřímně řečeno, musíme uznat, že Moskva je krásná, že je v ní mnoho kulturních památek, ale za to nyní nemá vůbec jemnosti a ani známky, že by byla schopna povznést úroveň mas. Intelekt, jak rozebírané námi bohémy, tak mládeže, k ní se přimykající, je na úrovni předválečné drobné buržoasie, jejíž sny vrcholily v tom, jít do pivnice a opatřit si milenkou z cirkusových artistek. Když se byli naposlouchali v gramofonu módních kdysi veršů Balmontových:

»Chci býti smělým,
chci býti drzým,
chci šaty s tebe rvát,
chci opojit se nádherným tvým tělem atd.« —

začali si hrát na nadčlověky à la Sanin a došli až do hotelových pokojů, ve kterých pije a znásilňuje Altschuller a spol. A kam by také šli? Divadlo je nezajímavé, tam se musí myslet, chodit na přednášky je nudné, vždyť tam je to stále stejné, a tu, když udělají kral na nějaké literární disputaci, poválí se v tak zvaných »uměleckých sklepích«, jdou domů dokončovat své večery a noci.

Takovým lidem nemůže už nic pomoci, neboť jsou nejen ignorantští, ale ani se nechtějí z toho dostat, neboť jsou zaslepeni svou majestátností a mocí. Někdy se takové exempláře dostávají do Evropy, ale ani nový svět, který se před nimi otevře, nevnese světla do jejich mozku. Právě oni jsou to, kteří potom píší, že Evropa je prohnílá, že tone v mravním rozvratu a že jedině světová revoluce ji zachrání od konečné zhouby. Často to mluví dosti upřímně, neboť viděli právě takovou Evropu, jakou posuzují, ježto se zajímali jen o ni a dovedli nalézt ji. V minulém roce setkala jsem se v Paříži s jedním žurnalistou, blízkým takovým kruhům — pardon, stál mnohem výše než oni svou kulturností. Přišla řeč na divadle a při tom sem podotkla, že soudobé francouzské divadlo je nezajímavé a jednotvárné. »Ano, ano,« vskočil mi do řeči, »byl jsem ve Folies Bergères, v Casino de Paris, je tam velmi veselo, ale kde jsou proti našim divadlům!« Tento člověk, který žil měsíc v Paříži, nevěděl o existenci jiných divadel, a jistě bude psát o prohnitosti Evropy.

Největší neštěstí není v tom, že Altschuller a ještě nějakých pět ničemů znásilnilo ženu, darebáci se mohou najít v každé vrstvě společnosti, bída je v tom, že ohromná část generace je nakažena touž nemocí; projevují se v nedostatku kontroly nad sebou samými, v tom, že si všechno dovolují a při tom všechno to má nejnižší ráz. Jako kdysi při procesu s chuligány z Čubarevské uličky bolševici vzrušili dělnictvo, tak nyní nutí k rozhořčení studentskou a spisovatelskou mládež. Volají, že příhody takového druhu jsou přežitky buržoasního řádu, že k tomu, aby se jim zabránilo, musí býti zesílena kontrola proletariátu nad spisovateli. Nepozorují či správněji nechtějí pozorovat, že

právě jejich chování a teorie umožňovaly takové činy. V Německu, i ve Francii, i u nás bývají podobné případy, ale ty naprosto nemají massový ráz a za druhé se teoreticky neodůvodňují. V Rusku nehledí na příliš úzkou souvislost těchto zjevů s ideologií jak strany, tak i její práce, za to však se snaží zahladit ostré a nepohodlné její výsledky. Je to podobné, jako kdyby se pěstoval a zaléval strom a s údivem a nelibostí se strhávaly jeho květy a plody.

ŽIVOT A INSTITUCE

Co je v cizině dobrého?

Ze všech zemí, kde by se dalo něco dobrého odkoukat, je Amerika jistě na prvním místě. Tam vidí člověk za každým krokem něco nového. Berty Ženatý ve své výborné knize (»Země pruhů a hvězd«) i nesčetných svých člancích novinářských seznamuje nás líp, než kdokoliv před tím, se všemi americkými vymoženostmi, s americkým duchem a životem. Jeho očividné úsilí, vnést trochu nového ducha i do našich poměrů, nemělo by věru zůstat nepovšimnuto.

Velká chyba je, že se my na americké věci díváme jako na zprávy s jiné planety, jako na něco, co s námi nemá nic společného a co by bylo marné u nás napodobovat. To je omyl. Právě do Ameriky by se mělo jezdit na studium praktického života.

Já se tu chci zmínit jen o některých věcech, které jsem tam sám viděl a které nejsou tedy žádnou pohádkou. Nechci psát ovšem o jejich mrakodrapech, podzemních a nadzemních drahách, otáčecích mostech, plnění železničních kotlů vodou za jízdy, o báječných radiových strojích, kde bez sluchátek a amplionů máte dokonalý hudební požitek a kde si sami i telefonicky můžete vyžádat, co by měli zahrát. Za úvahu by už stály stavby jejich rodinných domků s ústředním topením, topení olejem, které se samo reguluje a kterého si celý týden nemusí nikdo všimnout, jejich neúčelněji zařízené kuchyně, kde si můžete nařídít sporák tak, aby vám samočinně ohřál večeri na určitou hodinu po divadle, a pod.

Toto všechno jsou však spíše jen důsledky amerického blahobytu, tedy věci pro nás ještě nedostupné. Ale jsou i jiné, o kterých by se přemýšlet mohlo. Uvedu aspoň některé:

Dobré cesty. Americké silnice jsou přímo dokonalé. Asfaltované nebo podobným způsobem zpracované po celé oblasti Spojených států. Podobné má i Anglie, výborné má i Německo a jiné země. Naše silnice, zejména slovenské, stávají se už hanbou republiky. A nejedná se jen o zájem automobilistů; u nás už i pěší turistika je pro spoustu silničního prachu nemožná.

Vytápění elektrických drah. Jedete-li příjemně vytopenou elektrickou americkou, nemůžete pochopit, jak je to možné, že my doma v Praze musíme v elektrice tak příšerně mrznout. Vždyť stačí zavést pod sedadla několik drátů a už to hřeje!

Vytápění kostelů. V zimě je mi vždycky nejvíce líto malých školních dětí, které, často polonahé a polobosé, musí se chodit nachlázovat do kostelů. Proč je u nás nutno velebit boha s drkotajícími zuby? V Americe i v Německu si k tomu zatopí.

Pohodlí na drahách. Nejedná se jen o plyšová sedadla. V Americe si můžeš na př. koupit celý blok jízdének, docela se slevou, a nemusíš se mačkat potom u pokladny.

V každém voze máš pitnou vodu. Pod schody vozu podloží vám kondukteur stoličku, abyste nemuseli skákat s vysoka.

Jízdenky se neodevzdávají. Mohl by mi někdo vysvětlit, proč se u nás musí odevzdávat jízdenky, když jste prošli rukama všech konduktérů a kontrolorů a když to nikde jinde ve světě na vás nechťí? Držíte je i vy v zubech, když máte v mačkanici plné ruce zavazadel?

O poštovních schránkách byla tu už řeč. V Americe mají farmáři, bydlící obyčejně daleko od silnice, svoje schránky při silnici. Odtud si poštu vybírají a tam též odesílané listy vkládají. Obstály by u nás?

Koupelny v hotelích. Nás nejen Amerika, ale i ruská negramotná dědina v této věci zahanbuje. V amerických hotelích má většina pokojů svoji vlastní koupelnu. V Itálii mají v pokojích zařízení na sedací koupele. Nemohla by v našich hotelích být aspoň nějaká umyvadla na umytí nohou?

Umyvárny v restauracích. V Americe nesedá k obědu člověk neumytý. U nás jsou umyvárny ještě výsadou několika málo veřejných místností. Nemohl by to některý paragraf zařadit tak, aby i u Fleků si mohl člověk umýt ruce?

Čistírny obuvi. V Americe skoro v každé ulici mají čistírny obuvi s 5, 10 i více pohodlnými lenoškami, kde vám za pět centů vyčistí obuv tak, že máte na několik dní pokoj. V Praze jsou čidící obuvi nepoměrně dražší a proto také nemají co dělat.

— A je toho víc, čeho by bylo třeba si všimnout. At o tom píše zas jiný.

K. Bíma.

*

Pražská pouliční dráha má řadu technických nedostatků a jejich náprava jde krokem povolným. Nechtěl bych říci, že technické znalosti jejich inženýrů jsou menší než zaměstnanců jiných městských tramwayí, ale v každém případě technické vedení pražské električky nemá oné energie, která podnik dovede vybavit nejmodernějšími vymoženostmi. Přijde-li někdo s novou dobrou myšlenkou, závisí její provedení nikoli na účelnosti, nýbrž na tom, co by to stálo. A tak vozy pražské električky jsou vyšperkované různými titěrnostmi, jež mnoho nestály, (zrcadla pro řidiče, »Zepo« a »Nová Praha«, číslem trati na kousku lepenky), nebo které podniku něco vynášejí (reklamy na oknech), ale pro rychlejší dopravu obecnstva, pro jeho pohodlí nemají ceny. V zimě v pražské elektrice můžeme zmrznout, protože vozy nejsou vytápěny. V Liberci a jiných menších městech republiky je v elektrické tramwayi útulné teplo. Na pražské elektrice nelze topiti. Náklad je příliš veliký. Zato však si správní rada pochvaluje, že čistý výnos za lonský rok byl (oficiálně) přes 5 milionů. Důvěrně se šeptá, že ten zisk je vlastně přes 60 milionů! O velkých slavnostech, sletech a sjezdech pražské električky prodělávají přísnohu zkoušku z organizačního talentu. Doud vždy při ní propadly. Na každé stanici rozčilené a zklamané obecnstvo, ve vozech životu nebezpečná tlačení, přetřetí, nervosita řidiče i průvodčího, jízda o život. V Paříži si dovedli pomoci. Na každé stanici je stojánek, na němž, chráněny před deštěm, jsou útržkové bloky s pořadovými čísly. Cestující si takový lístek utrhne a čeká na svůj vůz. V Paříži se nastupuje jedněmi dveřmi, druhými se vystupuje. Pro Pařížana je to již věc zřejmá. Trvalo to ovšem nějaký čas, než si temperamentní Francouz uvědomil, že se dobrovolnou disciplínou rychleji dostane, kam spěchá. Průvodčí stojí u dveří výstupních. V hodinách poledních a k večeru, kdy je velký nával, žádá po nastupujícím obecnstvu lístek s pořadím. Do vozu se dostanou jen ti, kteří mají čísla nejmenší a nedostane se jich tam více, než kolik cestujících vystoupilo. Pařížské tramwaye i autobusy, pro něž rovněž platí tento pořadový systém, jezdí vždy bez přeplnění. Není hádek na stanicích, není tlačení ve vozech. Kdo dřív přijde, dřív jede. Tak jednoduše dovedli v Paříži rozřešiti

návaly při pouliční dopravě. V Londýně se doprava v městě zdolává úžasným počtem obrovských autobusů, které jezdí v intervalech dvouminutových, je-li toho třeba. Ani tam nelze pozorovati nervositu cestujícího obecnstva jako u nás, protože obecnstvo má již důvěru v organizační schopnost vůdčích úředníků pouličních dopravních prostředků.

L. S.

D O P I S Y

Porota a noviny.

V Praze, 28. V. 1928.

Vážený pane redaktore!

V posledním čísle »Přítomnosti« žádá dr. O. Rádl, aby byla změněna úprava tiskového práva pro případy referování o projednávaných trestních řízeních. Má pravdu: podle dnešního zákonného stavu nelze opravdu potlačit leckterý referát, který nutně musí mít vliv na veřejné mínění i soud — obzvláště je-li tím soudem porota. Takové referáty mohou být psány dokonce v dobrém úmyslu referovati co neobjektivněji. Tak na př. si v Klepetářově procese Lidové Noviny všimly, že se při konfrontaci dra Klepetáře se svědkem Exnerem obžalovaný nejdříve postavil mezi svědka a okno a že měl tvář ve stínu; může tu jít o úmysl obžalovaného (aby nebyl tak snadno poznán), ale může jít také o pouhou náhodu — a může jít také o omyl referentův. Pokud vím, nevšiml si tohoto detailu nikdo z porotního soudu, ba ani státní zástupce — ale novinář si všiml a upozornil na věc, která taktó vylíčena vypadá podezřele, ačkoli může být zcela bezvýznamná. A takovýto referát nelze podle nynějšího zákonného stavu zabavit, ačkoli může velmi snadno mít značný vliv na porotu.

Pan dr. Rádl tedy správně tvrdí, že takovýto stav neuspokojuje. Ale Klepetářův proces ukázal něco mnohem povážlivějšího: že se totiž neuzivá ani těch ustanovení, která máme, že nebyly censurovány ani zprávy, které podle zákona censurovány být mohly a měly a v zájmu objektivnosti trestního řízení by censurovány být musily. Podle zákona mají být konfiskovány časopisy, které takovým způsobem, že by to na veřejné mínění mohlo mítí účinek, předbíhající soudnímu výroku, hodnotí průvodní prostředky, jichž jest užito v určitém soudním řízení, posud nedokončeném. Jest tedy u nás možno — podle zákona — jen to, aby noviny popsaly, vylíčily průvodní prostředek (na př. výslech svědka) tak, jak byl předveden, ale nesmějí říci svůj úsudek o jeho průvodnosti (na př. napsat, že se tím výsledkem podařilo to a to dokázat), protože o tom má rozhodovat výhradně soud, nikoli novinář. Nuže, ačkoli naše censura dovede být někdy hodně komisní, přece jsme v Klepetářově procesu takovéto úsudky četli — ať už zaobalené nebo docela otevřené. Vzpomínám jen případu, který mi nejostřeji utkvěl v paměti: byl vyslýchán svědek, který tvrdil, že cestoval s obžalovaným na Slovensko; hned příštího dne byla pak sice průvodnost, hodnověrnost tohoto svědectví otřesena — ale jeden pražský večerník nečekal na další průvodní řízení, natož snad na názor soudu, nýbrž hned po výslechu vydal zvláštní vydání, ve kterém v nadpisu velikými literami tvrdil, že dr. Klepetář byl u s v ě d č e n, že jel na Slovensko. Novinář tedy nenapsal: svědek říká to a to, nýbrž napsal: svědkovou výpověď jest dokázáno to a to! Ale ani v tomto křiklavém případě neužili censor ani státní zastupitelství svého práva a list zabaven

nebyl. Nikdo nemůže vědět, proč — faktem jen zůstane, že v procesu, ve kterém šlo o život anebo alespoň o dlouholetý těžký žalář tří lidí, směl tisk vykonávati vliv na porotní soud i tam, kde mu zákon, starý přes šedesát let, tuto možnost chtěl vzít.

Zůstávám, vážený pane redaktore, s výrazem opravdové úcty Váš
A. Kafka.

Inteligent na vojně.

Vážený pane Marku!

Mám za to, že jste chytil celou věc jen za jeden konec; zabýváte se totiž výhradně otázkou, jak se chová inteligent k vojně, a přehlížíte úplně, jak se chová vojna k inteligentovi. Z článku vychází dosti jasně, že jsou Vám rozhodně sympatičtější oni nádeníci, které si tak zamiloval Váš pan kapitán zbraní J. V., než inteligenti, k nimž sám patříte a přes to iste vykreslil portrét přímo zdrcující. Toto flagelantství Vaše naprosto však nesdílím. Předně nelze všeobecňovati. Znal jsem na vojně celou řadu dokonalých Švejků, s kterými by byl nesvedl dohromady nic ani pan kapitán J. V., a kteří přes to pocházeli právě z řad nádenických; naproti tomu byli tam graduovaní rekruti, kteří byli vojáky par excellence.

Řekl jsem však výše, že jste se nezabýval vůbec poměrem vojny k inteligentu. Snad se v tom směru dnes již poměry zlepšily. V roce 1924/25 škrtaly se nám však na dovolenkách akademické tituly (což bylo zvláště zamilovaným sportem pánů s menším kvantem stříbra na ramenou) a doktoři a inženýři byli posíláni na mytí schodů a skládání smetí, zatím co v kancelářích úradovali zedníci, obchodní příručí a absolventi večerních, zimních hospodářských kursů. Přítel T., doktor medicíny, měl kromě obvyklého zaměstnání, k němuž patřilo hromadné mytí šálků, stolů a pod., ještě to potěšení, že prováděl lékařské prohlídky v době, kdy ostatní se v klidu váleli po kavalcích. Vykonáváje dále lékařskou službu na siní chorých, měl jako prostý vojník skvělou naději, že ho některý »neuznaný« kaprál v odplatu může dokonale »zjezdít« pro špatně nasazenou čapku nebo nevyčištěné boty.

To jen tak namátkou. Byla by toho celá řada. Chápete p. Marku, že za těchto okolností chuť měnila se v otravu a že kancelář a klasifikace B připadala člověku jako oasa?

Dokonce již neuznávám, že byste měl pravdu, pokud jde o tu zbabělost, kterou tak zásadně inteligentům přiříváte. Byli u nás studenti, kteří prošli jako dobrovolníci na Slovensku a za světové války ohněm a přece si nešli stěžovati, i když byli v právu. Nehleďte v tom však jen zbabělost. Vždyť sám v druhém oddíle svého pojednání doznáváte, že pravdu má na vojně vždy jen ten vyšší. Ostatně víte sám jistě dobře, že stížnost na vojně je ošemetná věc a že je zbytečno jíti si stěžovati na př. na hrubé zacházení, když nemáte večer všecky evočky v botě a postrádáte dostatečných vloh k bezvadnému natahování kalhot na prkýnka. Hůl k bití se zkrátka vždycky najde. Vycházíte-li pak z toho, že na vojně má každý raději pokoj než nerovný boj s nějakým panem rotmistrem o pochybnou gloriolu mučednickou, je tím celý problém zbabělosti inteligence na vojně plně vysvětlen.

O těchto všech věcech nemluví se v tisku poprvé. Již v prosinci 1926 vyšlo v »Národní Práci« několik článků, týkajících se stejného problému, a vyvolaly v »Důstojnických Listech« živé komentáře. A ani ti nejrůznější důstojníci nebyli tehdy na tu sebranku inteligentskou tak zlí jako vy, pane Marku, který se k ní jinak dosti nesměle hlásíte.

Váš

Dr. Jaroslav Drábek.

Obchod zdražovatel.

Velevážený pane redaktore,

k článku »Obchod zdražovatel« v »Prítomnosti« dne 17. května bych chtěl přičiníti několik snad trochu nepopulárních poznámek:

Chci hned s počátku konstatovati, že se zabývám poměry obchodu skutečně normálního a reálného, a nechci dělati ochránce tak zvaného »takéobchodu«, chorobnému, výjimečnému zjevu, který jest zavrženihodný a který, jak se pevně domnívám, zanikne za normálních časů následkem zdravé konkurence.

Výroba a prodej jsou dva rozdílné prvky, které mohou ovšem býti spojeny v jednom podniku, anebo býti společně vedle sebe jako neodvislé celky. Výrobce, který chce sám v drobném prodávati, může tak učiniti, avšak potřebuje k tomu další kapitál. Kdo prodává, musí míti zásoby hotového zboží, musí prodávati na úvěr, musí pak míti dostatek peněz pro režii, dovozy atd. Když tedy výrobce, který finančně na výrobu úplně stačí, chce provozovati obchod, musí si opatřiti další kapitál a bude pochopitelně chtíti, aby se mu i tyto peníze rentovaly. Zůstává tudíž v tomto směru pro konsumenta v zásadě přece snad lhostejno, zda má výrobce svoje dobře organizované prodejní oddělení, anebo zda tento prodej obstarává samostatný obchodník, neboť kapitál vložený do prodeje se musí rentovati jak výrobci, tak obchodníku. Nemělo by se však zapomínati dále, že obchod není jen nákup a prodej, nýbrž že je to věc přece jen trochu složitější a že málo výrobců dovede dobře obchodně prodávati.

Jest ovšem pochopitelné, že konsument chce zboží co nejlevněji. Troufám si však tvrditi, že prodej zboží samostatným obchodním podnikem není tím zlem, za které se nyní pokládá, nýbrž že často i konsumentovi přináší výhody. Stává se často, že určité zboží právě obchod drží v cenových mezích tím právě, že jest a musí býti pohyblivější a má tu mezinárodní orientaci, jak to pan dr. Hejda správně též ve svém článku podotknul. Producenti se totiž někdy domnívají, že mohou ceny zvýšiti, když se spojí. A tu právě přichází obchod, který na základě svých mezinárodních styků jest dobře informován a doveze velká kvanta materiálu z cizích států, čímž nejen stoupání cen zastaví. Konsumentovi to přišlo velmi vhod a kupoval rád od obchodu a zřekl se přímého spojení s výrobcem. Samostatný obchod právě touto svou orientací prospívá konsumentovi, nehledíc ani k tomu, že jak konsumentovi, tak i výrobci samotnému dělá velice často finančníka.

Pokud se pak konečně toho maloobchodu týká, domnívám se, že i ten jest přece jen v zájmu spotřebitelově, neboť pracuje ekonomičtěji, než by mohl výrobce sám. Jest přece jasno, že výrobce nemůže prodati svojí celou výrobu pouze v několika málo odbytištích, a rozesílá své výrobky do celé země, i do ciziny. Nemohlo by se mu vyplatiti, kdyby v každém spotřebišti měl svojí prodejnu, poněvadž by režie samotná činila více, než celý obrat. Aby pak tuto režii kryl, musil by buď přibrati sám do této své prodejny ještě jiné druhy zboží stejně jako obchodník, anebo se spojit s jinými výrobci na společný účet pro tento prodej, a byl by tu vlastně zase jen obchod. Tito spojení výrobci by pochopitelně v prvé řadě měli zájem na tom, aby prodali svoje zboží, i tenkrát, když by bylo možno z jiných krajů dovésti zboží levněji.

Že by tedy obchod nekonal vůbec žádnou práci a bral peníze za nic, myslím, nemůže se tvrditi vážně, leda, že by se za práci považovala jen tělesná námaha. A aby snad obchod zase příliš nevydělal, o to se již postará jak domácí, tak mezinárodní konkurence.

Poroučím se Vám s projevem veškeré úcty

J. M.